

ZOO LALA

tweemaandelijks stripinformatieblad

gratis

augustus/september 1988

week 31 t/m 39

De vuile was

Omdat we op deze paar regels toch niet al onze vuile was buiten kunnen hangen, vertellen we maar niks. Tekeningetje van Bert van der Meij. Okkee?

TRUWENS,
HOE MAAK JE ZO'N
WASMACHT IN 'E?

KOLOFON
ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat wordt uitgegeven door Stichting Zet.EI te Nijmegen (K.v.K. S-056803). ZozoLala verschijnt zes keer per jaar en is gratis voor klanten van de op deze pagina vermelde stripwinkels.

REDAKTIE:
Carl Bieker, Peter Kuipers (vormgeving), Mike Leenders, Mat Schifferstein, René Smulders, Marina Verbeek (vormgeving), Wiel Weijers en Ton van der Wielen

VASTE MEDEWERKERS:
Peter Leysen, Geert Martin, Dick Matena, Bert van der Meij, Hedy Stegde en Kees Verhulst

MEDEWERKENDEN AAN DIT NUMMER:

Tom Athmer, Hans van den Boom en Andreas Martens

REDAKTIEADRES: ZozoLala, Newtonstraat 36, 6533 KG Nijmegen
Postbank: giro nr. 3253937 Amro Bank: rekeningnr. 44.06.30.959
ten name van Stichting Zet.EI Nijmegen

ABONNEMENTEN:
Een Jaarabonnement (6 nrs.) kost f 18,00, een abonnement voor 2 jaar (12 nrs.) kost f 30,00. Beide zijn te verkrijgen door storting van het bedrag op bovenstaande giro- of bankrekening, met vermelding van: "Abonnement Z.L. miv. nr."

OUDE NUMMERS:
Na te bestellen door storting van f 2,50 per exemplaar (inclusief verzending) op bovenstaande giro- of bankrekening, met vermelding van de gewenste nummers.
De nummers 1 t/m 9, 14, 15, 16, 18 en 34 zijn uitverkocht!

© 1988
Het copyright voor de vormgeving, de artikelen en de strips en illustraties berust bij de auteurs en/of de betreffende uitgeverijen. Niets uit de inhoud van dit blad mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ZozoLala-stripwinkels in Nederland

DE BOEKENHALTE Assendorperstraat 103 8012 DH Zwolle (038-22-1077)	BOES Lievevrouwestraat 33 4611 JJ Bergen op Zoom (01640-53366)	BOLSTER Koninginnesingel 43 5911 KD Venlo (077-544-4069)	BOOKERS & STRIPPERS Boterstraat 19 1811 HP Alkmaar (072-12-1916)
T CENTRUM Nieuwstraat 3 2611 HK Delft (015-144490)	T CENTRUM Korte Singelstraat 20 3221 GB Schiedam (010-4262584)	DUMPIE Nieuwe Rijn 18 2312 JC Londen (071-126404)	FLATER Grote Overstraat 12 7411 JC Doornik (05700-19255)
FRANKA Toerenpassage 9 4811 XV Breda (076-214153)	HET GELE TEKEN Grote Oost 37 1621 BR Hoorn (02290-18623)	NOORD te Middellandstraat 110-C 3021 BH Rotterdam (010-4258756)	NOORD Zaagmolenstraat 33 3036 JX Rotterdam (010-4664368)
DE NOORMAN Koningstraat 43 6811 DH Arnhem (085-420909)	DE NOORMAN Koningstraat 9 6511 LA Nijmegen (080-228146)	OBELIX Ten Katestraat 26-A 1053 CG Amsterdam (020-855100)	PANDA Frederikstraat 955-959 2514 LJ s Gravenhage (070-636950)
PAULUS Verdrongenoord 62 1811 BG Alkmaar (072-126041)	PEP Oude Aa 1 5701 PZ Helmond (04920-49222)	HET PERRON St. Janstraat 3 4331 KA Middelburg (01180-34747)	PIET SNOT Vismarkt 3 3511 KR Utrecht (030-318472)

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

FLAATJES-BOEKJES
Herestraat 77
1211 CA Hilversum
(035-233648)

DE RAT

Korfmakersstraat 3
8911 LA Leeuwarden
(058-151600)

RICHARD
Romp Hogerbeetsstraat 78
1052 XH Amsterdam
(020-842923)

SWORS
Scheffersplein 1
3301 EG Dordrecht
(076-142012)

SPRIT
Vistraat 23
5211 DM s Hertogenbosch
(073-145530)

TOMMY
Nieuwlandstraat 14
5038 SN Tilburg
(013-358519)

DE TWEEDE LEZER
Eerste Wormansweg 102
7331 DK Apeldoorn
(055-427202)

YENDOR
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
(06-4331710)

ZozoLala-stripwinkels in België

BEO
Hopland 15
2000 Leuven
(03/233.25.36)

GARAPACES
Parijstraat 6
3000 Leuven
(016/22.58.40)

DE GALLIE
Zoutstraat 11
3800 St. Truiden
(01/87.17.39)

GOBELIJN
Mechelsestraat 35
3000 Leuven
(016/23.55.55)

IDEE FIKS
A. Deneserstraat 52
1000 Brussel
(02/512.61.52)

PIERCE
Frans van Rijnhoelaren 312
9000 Gent
(09/27.70.86)

SLOEBERKE
Zwevegemstraat 11
8500 Kortrijk
(056/21.96.68)

DE STRIEP
Katelijnestraat 42
8000 Brugge
(050/33.71.12)

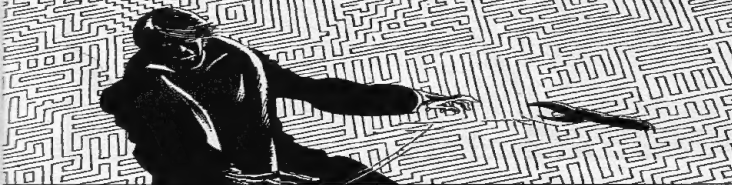
DE STRIPOMAAN
Brusselsesteenweg 34
1500 Halle
(02/356.15.89)

TISTJEN COP
Paterstraat 98
2300 Turnhout
(014/42.85.29)

WONDERLAND
Paardendestraat 17
3500 Hasselt
(01/22.82.00)

Het Cyrrus-mozaiek

Verslag van een udrovend puzzelspel

*vrij naar Robert Ludlum

Andreas houdt wel van mysterieuze verhalen en zijn lezere ook, gezien de populariteit van zijn werk in het Nederlandstalige gebied. Maar Cyrrus, een van zijn laatste albums, leverde lezere heel wat problemen op, zozeer zelfs, dat we van diverse mensen het verschoot kregen, wat licht in de duisternis te brengen. De auteur doet dat zelf niet (en terecht: je gaat niet je boeken zitten uitleggen aan je lezere; een boek moet zelf zijn verhaal vertellen). Ook wij vonden het boek moeilijk, eigenlijk te moeilijk. Maar we vonden Cyrrus, net als het meeste werk van Andreas, ook fascinerend, dus besloten we het boek te lezen, te herlezen en erover te praten. En te praten. Tot we er, wat ons betreft, grotendeels 'huit' waren. In onderstaand artikel geven we onze bevindingen weer, zo systematisch mogelijk, in drie lezingen. De eerste lezing geeft, op een na, weer wat er in het boek gebeurt: alle belangrijke gebeurtenissen, alle feiten worden vermeld. De tweede lezing te als het ware bedoeld voor de lezer, die het boek herleest: hij kent nu alle gebeurtenissen, en kan gegevens uit de ene scène in verband brengen met die uit een

andere scène. Ook deze tweede lezing volgt de gebeurtenissen, zoals die in het boek beschreven worden. De derde lezing probeert de geschiedenis te reconstrueren, het achterliggende verhaal te vertellen, weer te geven wat er nu eigenlijk allemaal gebeurde... Dus wie van mysterie en raadsels houdt, haalt zijn boek uit de kast en volgt ons, stap voor stap...

Nog enkele opmerkingen:

- de in arabische cijfers aangeduide scènes zijn in het boek uitgevoerd in kleur, de in romaanse cijfers aangeduide scènes in zwartwit. Kleur en zwartwit onderscheiden hier twee tijdvakken: 1984 en 1970/1972;
- de tijffers tussen haakjes verwijzen naar de plaatnummering, niet de paginummering in het boek;
- onze aandacht concentreert zich hier op het album Cyrrus, niet op het vervolg Mil. We verwijzen alleen naar Mil waar het album gebeurtenissen aangeeft, die onmiddellijk verband hebben met de Cyrrus-geschiedenis.

EERSTE LEZING

Scène 1 (p. 1) DE ONTMOETING. Cyrrus is thuis en leest de krant. In hetzelfde vertrek staat een tafel met een labyrintmotief, waaruit een stukje ontbreekt. Zijn moeder, die Cyrrus zich niet herinnert, komt op bezoek. Zij gaan aan tafel zitten.

Scène 2 (2:1-6) DE BRIEF. Cyrrus Foxe ontwaakt. Het is 14 april 1984. Introductie liederende. Informatie van de werkzaamheden vorderen langzaam. B. ene Bland verwacht Cyrrus om 11.30 u. op het vliegveld. C. brief van moeder. Deze raadt haar zoon een film aan, die draait in de Minnesota.

Scène 3 (2:7-4:6) DE JOURNALIST. Cyrrus' huis is gedeeltelijk in de rotsen gebouwd. Journalist Willie Griff van de "Post" wil informatie over de tempel. Cyrrus bouwt deze tempel naast zijn huis. Een auto rijdt de Journalist aan. Drie mannen stappen uit. Cyrrus wordt neergeslagen en komt een stuk verderop bij. Bediende informeert hem, dat 27 mei zijn nicht Jewel op bezoek komt.

Scène 4 (4:7-7:4) DE PYRAMIDE. Introductie Henderson Bland, archeoloog. Vanuit een vliegtuig zien zij de fundamente van een verbrand landhuis. Daarna ontdekken Cyrrus en hij voor een moment een pyramidestructuur onder de grond. Cyrrus wordt onwel.

Scène 5 (6:7) Vrouw rent door bos.

Scène 6 (7:5-8) DE TAFEL. Cyrrus koopt op een rommelmarkt de tafel uit zijn droom. Wordt onwel.

Scène 8 (9-11) DE FILM. Cyrrus komt bij in een bioscoop. De film, die zijn moeder hem aangeraden had, draait. Ineens staat het beeld stil. Het beeld blijft geprojecteerd, ondanks het feit dat de projector uit is. Cyrrus: "Tijds, dat is waar ik hier om draait..." Hij besluit, die avond terug te komen.

Scène 11 (12:1) Vrouw komt aan bij groot huis.

Scène 7 (12:2-13:7) DE INBRAAK. Cyrrus breekt de muur van de bioscoop door. Wordt neergeslagen. Is onwel. Komt bij op verschillende plaatsen: a. vastgebonden in een kamertje, b. in een bos, c. op straat, d. in een labyrint, e. in een lege bioscoopzaal, f. in de film, g. in bed.

Scène 8 (13:8-14:5) DE SLAAPKAMER. Het is 75 mef. Bediende in-
formeert Cyrrus: a. dat het werk erg langzaam vordert,
b. dat de tafel afgeleverd is, en c. dat Bland op hem zit
te wachten voor een kijkje bij zijn opgravingen.

Scène 9 (14:6-15) DE OPGRAVING. Het bouwwerk is volgens Bland
rond het begin van de jaartelling gebouwd en bevindt zich
al minstens 1000 jaar onder de grond. In één van de zalen
zijn foto's en stapels van een krant gevonden, waarin
artikelen van W. Griff over Cyrrus en een groep vaste
akteurs, die op mysterieuze manier steeds opnieuw 'in the
picture' blijft. Het bouwwerk heeft een afgesloten
centrale ruimte, omgeven door zes andere. Cyrrus wordt
tijdens afdaling onwel.

Scène XIII (15:4) Vrouw bereikt huis.

Scène IV (16:1) Oudere man opent de deur voor de vrouw
Virginia.

Scène 10 (16:2-17) DE AKTEURS. Cyrrus ontvoerd door acteurs.
Onder wie Bachmann. Informatie: Griff heeft tot groep
akteurs behoord en 'belastert' hen nu in de krant. De
akteurs willen Cyrrus doden, maar één van hen, een on-
bekende vrouw, verhindert dat: "Denk aan de gevolgen,
Bachmann! We weten niet wat hij de laatste paar dagen
uitgevoerd heeft!" Cyrrus wordt geblinddoekt weggestuurd.

Scène V (18:1-5) Virginia's zoon Mil is verdwenen. De man zegt
dat-ie terug zal keren en vraagt waar Mil zijn talisman
vandaan heeft.

Scène 11 (18:6-19:5) HET LABYRINT. Cyrrus komt in een ruimte
terecht, waarvan de muren een labrynt weergeven. Het
ruikt er bedorven en naar kaneel. Cyrrus doet zijn blind-
doek af en laat deze vallen. Hij ontdekt een lijk en
wordt onwel.

Scène 12 (19:9-22) JEWEL. Cyrrus komt thuis bij Jewel Leix
arriveert. Bediende Phorbes is spoorloos. Cyrrus slaagt
over nachtmerries en geheugenverlies. Jewel antwoordt:
"Je zult wel zien, als de tijd..." Bland komt binnen en
vraagt zich af, of hij Jewel al eens heeft ontmoet. Bland
gaat centrale kamer openbreken, Cyrrus gaat mee. Jewel
belt op.

Scène VI (21:7-22:3) Dokter Trubus meldt de oude man (Leix):
"We hebben de juiste plek bijna gevonden! Het tijdsperi-
vertoont onheilspellende vervormingen, maar de geografie-
sche ruimte lijkt niet aangetast te zijn!"

Scène 13 (23-27) DE CENTRALE KAMER. Cyrrus en Bland zijn op
weg naar de opgraving. De wagen van Bachmann snijdt hun
de weg af. Als zij, bijna een uur te laat, arriveren,
blijkt iedereen vermoord. De laatste overlevende zegt:
"Achter de muur!..." Bland hakt een gat. Cyrrus voelt
zich weer duizelig worden. De centrale kamer blijkt de
ruimte, waarvan de muren een labrynt weergeven. In deze
ruimte bevindt zich het lijk van Phorbes en iets anders,
een 'entiteit'. Het ruikt er naar kaneel. Cyrrus wordt
onwel.

Scène XVII (24:1) Virginia wacht in de hal.

Scène XVIII (25:3-5) Een gezelschap oudere mannen en vrouwen.
Medium geeft coördinaten door van een 'ingang'.

Scène IX (26:2-5) Leix geeft deze gegevens door aan veld-team.

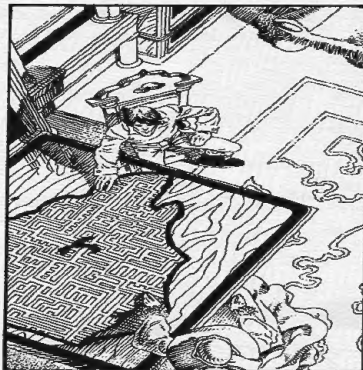
Scène X (26:11) Ingang gevonden.

Scène 15 (28-2:6) Cyrrus komt bij in een lege theaterzaal. Op
het filmdoek een gefixeerd beeld waarop o.a. een platte-

grond van het onderaardse bouwwerk te zien is. Cyrrus:
"Ik heb dat stuk papier laten vallen!"

Scène XI (28:7) Stoll, de leider van het veld-team, krijgt
instructies voor de afdaling.

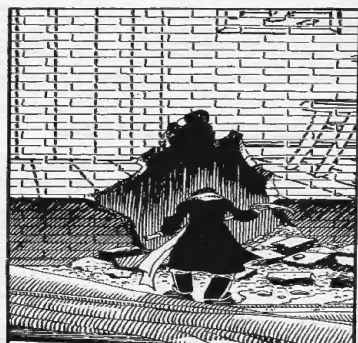
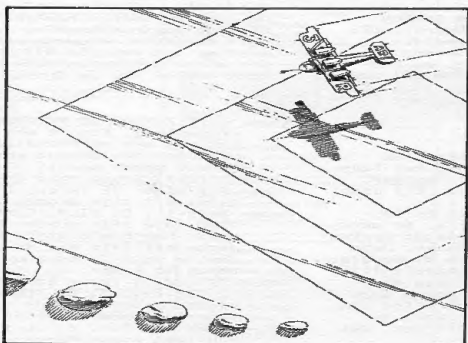
Scène 16 (29-33:2) Cyrrus verlaat de bioscoop. Buiten wacht
Bachmann in zijn wagen. Cyrrus steelt de auto en rijdt
naar het opgravingsterrein. Bland is dood. In de centrale
kamer nadert Cyrrus de entiteit, tot hij wordt gestopt
door de acteurs. Dezen bedreigen hem, maar Cyrrus ver-
dwijnt. De onbekende vrouw blijkt Jewel te zijn. Deze
meent, dat Cyrrus niet uit eigen wil verdwenen is, maar

door de druk die de acteurs op hem hebben uitgeoefend:
"In ieder geval moeten we hem elimineren voor hij gaat
beseffen dat hij vrije toegang tot de tijd heeft!" De
akteurs besluiten Cyrrus terugkeer af te wachten. Ze
zijn onbekend met de entiteit.

**Scène XII (30:3-4) Victoria wacht niet langer af en volgt de
man.** Ze opent de deur van de kamer waarin een groep
mensen verzameld is.

Scène XIII (30:5-32:1) DE SEANCE. Victoria verstoort de seance,
waarvan haar zoon Mil het middelpunt is. Informatie: "We
scoen is één van de uiterst zeldzame personen, die toegang
hebben tot een vroeger leven (...). Op dat moment staat
hij in verbinding met het jaar 1924 (...)."

Scène XIV (32:2-34:7) MIL. Er gaat iets mis.

Mil schiet weg, de ruimte in, aangetrokken door het verleden. Leix krijgt een boodschap: het veld-team heeft zijn doel bijna bereikt.

Scène 16 (33:8-36) CYRRUS komt bij in de ruimte van de acteurs, komt via de uitgang bij zijn tempel terecht, wapent zich en snelt per auto richting opgravingsterrein. In de centrale kamer nadert hij de entiteit.

Scène XV (34:8-38:4) VICTORIA. Informatie: het seance-gezel-schap blijkt te bestaan uit ouders, die hun kinderen kwijt zijn en zoeken. Mil werd gebruikt vanwege zijn talisman. Tijdens de vlucht van Mil verlaat een stroom van energie zijn talisman en komt bij Victoria terecht, die de energiestroom absorbeert. Victoria vernietigt alle aanwezigen, behalve haar broer die het huis kan ontvluchten voordat het volledig door brand verwoest wordt. Mil schiet door de tijd.

Scène XVI (36:4-6) DE INGANG. Het veld-team bereikt de centrale kamer. Achter het gat wacht een monster.

Scène 17 (38:5-40:13) HET MONSTER. Mil/Victoria verschijnt boven het opgravingsterrein en manifesteert zich in de entiteit. De talisman vliegt naar het gat van de centrale kamer. De tafel in Cyrrus' woning vliegt door de kamer naar de deur. Cyrrus raakt Victoria aan. Hun samengaan brengt het labrynt in beweging en creëert een monster.

Scène XVII (40:4-41:6) LEIX. Kilkenny Leix volgt het spoor van het veld-team. Iedereen blijkt vermoord. Hijzelf wordt de centrale kamer ingesloten.

Scène 18 (41:7-9) TERUGGEVONDEN. In de kamer zijn alle acteurs vermoord behalve Jewel. Jewel en Kilkenny Leix zitten vastgehecht aan twee muren. Ze blijken vader en dochter. "...Julie hadden niet weg moeten gaan...". "...Je had ons niet moeten gaan zoeken!"

Scène XVIII (42-44) WAT VOORAF GING. 19 april 1975. Het monster zit in een klokketoren en komt tussen de raden van de klok terecht. Het raakt gewond en verstoort de tijd: het is 7 september 1970. Het al is de kinderen van een aantal andere ouders wordt Jewel verboden een carrière te beginnen als (film)akteur. Jewel rent weg. Buiten ziet ze het spoor, dat het gewonde monster heeft achtergelaten, op zijn weg terug naar de centrale kamer. Het spoor houdt op recht onder de entiteit.

Merk overigens op, dat de mate waarin de scènes uit de twee respectievelijke tijdvakken een rol van betekenis spelen in het boek een keerpunt krijgt na p. 27 à 30. Tot dan zijn vooral de gebeurtenissen in 1924 van belang, daarna de gebeurtenissen in 1970/1972. Dit manifesteert zich zowel inhoudelijk (het belangrijke gebeuren kan 'benoemd' worden) als formeel (het belangrijke gebeuren krijgt de meeste ruimte toebedeeld).

TWEDE LEZING

Scène 1. Een droom? (cf. kluzing/scène 2). Cyrrus ontmoet zijn moeder. Is dit een manifestatie van een onbewust verlangen? Is dit de essentie van het verhaal of tenminste Cyrrus' drijfveer? (cf. scène 17). De tafel staat in de kamer; hij koopt deze schitterende pas in de scène 5. De tafel bevat een stuk van het labrynt, namelijk dat gedeelte dat Bland er uit slaat (cf. scène 13), een gat dat overigens dezelfde vorm heeft als het gat dat Cyrrus in de muur van de bioscoopzaal hakt (cf. scène 7). In het labrynt ontbreekt een klein deel, waarin we de talisman van Mil herkennen (scène XIII), die in scène 17 naar het gat van de muur wordt getrokken. Het ontbrekende stuk in het labrynt heeft de vorm van Cyrrus' blinddoek, die hij in het labrynt aftrekt en weggooit (scène 11). Let op de plaatsing van de handen van Cyrrus en zijn moeder: ze lijken, als bij een seance, contact te hebben via het labrynt.

Scène 3. Willie Griff wordt door zijn ex-collega's, de acteurs,

onder wie we Bachman herkennen, ontvoerd (cf. scène 10).

Scène 4. Bland wijst Cyrrus op de fundamenteën van een verbrand landhuis; het huis van Leix uit 1972 (cf. scène XV). Een moment zien zij ook de contouren van het onderaardse bouwwerk, namelijk op het moment dat dit zich in hun tijd manifesteert (cf. Mil).

Scène I-V. Virginia, de moeder van Mil, vreest dat haar zoon ontvoerd is en zoekt hulp bij haar broer Kilkenny. Deze probeert haar gerust te stellen.

Scène 6. Cyrrus koopt van één van de acteurs de tafel uit zijn droom. De man zegt hem te kennen van een foto.

Scène 7. Cyrrus wordt neergeslagen door één van de acteurs? Hij komt bij in het kamertje van de acteurs (cf. scène 10), in een bos (waarom komt deze scène in het boek niet terug?), op straat nadat hij de tafel heeft gekocht (cf. scène 6), in de centrale kamer (cf. scènes 11 en 13, hoe wel zijn kleding in beide gevallen verschilt), in een lege bioscoopzaal (cf. scène 14), in het geprojecteerde beeld (cf. scène 14), en uiteindelijk, in bed (cf. scène 8).

Scène 8. Het is 15 mei. Een maand en een dag later dan de gebeurtenissen van de eerste dag, 14 april. Opmerkelijk genoeg wordt de door Cyrrus gekochte tafel nu pas afgeleverd.

Scène 9. Blands schatting van de ouderdom van het onderaardse bouwwerk zit er wel erg naast (cf. Mil). De foto's en de krant die in het ondergrondse bouwwerk zijn gevonden zijn zeer recent en waarschijnlijk door de acteurs daarheen gebracht, via een onderaardse gang (cf. scènes 10 en 11). De foto's zijn van de acteurs. De krant (om precies te zijn enkele stapels van één en hetzelfde nummer van de "Post") bevat op de voorpagina twee artikelen van de hand van Griff die geschreven lijken te zijn na de ontvoering (cf. scène 3). In het artikel over de acteurs suggereert hij dat er iets niet deugt met de handel en wandel van deze groep (cf. scène 10).

Scène 10. De acteurs vertellen Cyrrus dat zij Griff uit de weg hebben geruimd omdat hij hen belasterde in de krant, maar als Cyrrus een citaat uit de krant aan scène 9 aanhaalt, versterken zij en verontschuldigen de Griff gepraat heeft. Ze willen Cyrrus doden, maar Jewel, Cyrrus' nicht (cf. scènes 12 en 16) verhindert dat. De acteurs sturen Cyrrus naar het onderaardse bouwwerk (cf. scène 11). De acteurs zijn afkomstig van het jaar 1970, toen zij weglieden van hun ouders, die hen verhoinderden hun ambities waar te maken (cf. scène XVII).

Scène 11. Kilkenny vraagt Virginia naar Mils talisman; Mil ontleent zijn bijzondere krachten aan het bezit hiervan (cf. scène XV). Uiteindelijk zal Virginia zich manifesteren in de centrale kamer in 1924, door de aantrekkingskracht die het labrynt op dit 'missende gedeelte' uitoefent (cf. scène 17). De 'talisman' is ontstaan door een handeling van Cyrrus (cf. scène 11).

Scène 12. Cyrrus komt terecht in de centrale kamer, gooit zijn blinddoek af, die zich als blinde vlek op het stuk labrynt toont (cf. scènes 11 en 13). Het stuk als object door Mil gevonden zal worden (cf. scène V). Het ruikt er naar kaneel (cf. scène 13) en bedorven, door het lijk van Phorbes, Cyrrus' bediende (cf. scènes 12 en 13).

Scène 13. Jewel Leix is een nicht van Cyrrus, dochter van Kilkenny (cf. scène XVIII) en één van de acteurs (cf. scène 15). Zij belooft om Bachman te helpen. Bland en Cyrrus de centrale kamer willen openbreken (cf. scène 13).

Scène VI. Via Mil en de mediantieke mevrouw Loomis (cf. scènes

XIII en XIV) proberen de verontruste ouders (cf. scene XV) van de weggelopen en verdwenen kinderen (cf. scene 18) erachter te komen waar zij hun kinderen kunnen vinden. Mil heeft contact met het jaar 1924 (cf. scene XII) en mevrouw Loomis weet de coördinaten te achterhalen van de plaats waar gezocht moet worden (cf. scene VIII). Deze coördinaten worden weer radiografisch doorgegeven aan een veld-team (cf. scenes IX en XI).

Scène 13. Bland hakt een gat in de muur van de centrale kamer. Dit kapotgeslagen deel van het labirynth manifesteert zich in Cyrrus' tafel (cf. scene I e.v.).

Scène VII. Virginia wacht in de hal onder een groot doek, dat "De monster" en het beest" voorstelt. Een aankondiging van de scenes XV en 17.

Scène IX. Een veld-team krijgt radiografisch de coördinaten door van de plaats waar gezocht moet worden. Het vindt de ingang tot het bouwwerk (cf. scene X) daalt af en bereikt de centrale kamer (cf. scene XVI).

Scène 14. Net als in scene 6 opnieuw een gefixeerd, tijdsloos beeld. Chronologisch kunnen we de filmbeelden uit de scenes 6, 7 en 14 achter elkaar plaatsen: in het eerste beeld ligt de plattegrond op het ladenkastje, in het tweede beeld stoot Cyrrus hem eraf, in het derde beeld hij op de grond. Het land toont Cyrrus in scene 13 een bijna identieke plattegrond.

Scène 15. Cyrrus verdwijnt en manifesteert zich elders, in de kamer van de acteurs (scene 16). Jewel geeft de verklaring voor Cyrrus' onverschillen en de abrupte tijd-/ruimteovergangen tussen de diverse scenes: Cyrrus beweegt zich vrij door tijd en ruimte, hoewel hij dit zelf niet beseft. Hij vormt een bedreiging voor hen, die ook door de tijd zijn gereisd (cf. scenes 18 en XVII). Er wordt nu besloten, hem uit de weg te ruimen.

Scène XII. Victoria onderbreekt de seance, waardoor mevrouw Loomis uit haar trance raakt en Mil, via een stroom van pure energie, naar een ver verleden doorschiet (cf. Mil). Door het contact met de talisman manifesteert zich deze energie ook via Victoria, vernietigt haar omgeving en zuigt haar mee naar het tijdperk van Cyrrus (cf. scene XV).

Scène XVI. In de centrale kamer wordt het veld-team opgewacht door een monster, dat afgeslacht (cf. scene XVII). Dit monster is ontstaan uit het samengaan van Cyrrus en Victoria (cf. scene 17).

Scène 17. Het contact tussen Cyrrus en Victoria schept een monster. Dit monster vermoordt de in de centrale kamer aanwezige acteurs (cf. scenes 16 en 18) en verwondt Jewel Leix (cf. scene 18). Het monster verlaat in het jaar 1972 de centrale kamer (cf. scene XVIII), vermoordt de leden van het veld-team (cf. scene XVII) en verwondt Kilkenny (cf. scenes XVII en 18), kruip in een klokstetoren, raakt gewond en gaat terug naar de kamer in het jaar 1970. Jewel Leix volgt het spoor en ontdekt de kamer (cf. scene XVIII).

DERDE LEZING

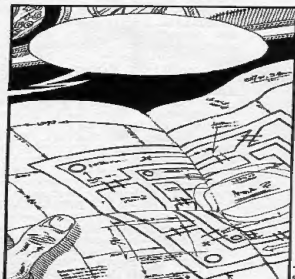
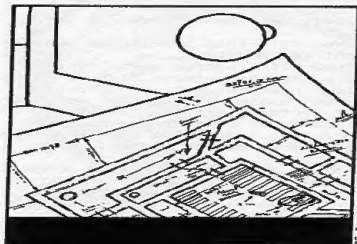
Het Tijdmonster

In het jaar 1924 ontstaat, door het samengaan van twee mensen uit verschillende tijdperken (Cyrrus en Victoria) een gedrocht: een *tijdmonster*. Het monster verlaat de ruimte waarin het 'geboren' is (de *centrale kamer*) in het jaar 1972. Het overvalt een groep mannen (het veld-team), die op zoek zijn naar een groepje kinderen (de *acteurs-in-espé*), dat twee jaar daarvoor is verdwenen. Het monster komt in de kerktoeren terecht, raakt gewond tussen de toeren van het uurwerk en zet 'de klok' twee jaar terug in de tijd. Het

gewonde monster kruip terug naar zijn 'hol' en laat daarbij een duidelijk zichtbaar spoor achter.

De acteurs

Jewel Leix en haar vrienden hebben ambities als acteurs, maar hun ouders verzetten zich daar tegen. Na een ruzie met haar vader verlaat Jewel het huis en ontdekt het spoor van het monster, dat haar naar de centrale kamer zal leiden. De kamer blijkt een soort *aluta-in-de-tijd*: Jewel en haar vrienden

komen door middel van deze kamer in het verleden terecht, om precies te zijn in het jaar 1913. (Dit aantal geeft Andreas, op verhuide manier, in het album *M&Z*: Bachman zegt op 1:1 "Ik was 22 jaar oud toen Jewel de plek vond. Nu ben ik 82 jaar..." Er zijn dus 60 jaar verstreken. Op 23:1 zegt de man in het zwart: "Voeger stond hier een prachtige villa, maar die is verleden jaar afgebrand." De villa van Kilkenny Leix brandde af in 1972; het is nu dus 1973. De acteurs zijn daarom in 1913, zestig jaar eerder, in het verleden terechtgekomen). In het jaar 1924 hebben zij hun droom verwezenlijkt en carrière gemaakt als acteurs in een reeks stomme films, die uitgebracht worden door een maatschappij. Alles gaat naar wens totdat één van hen, Willie Griff, besluit de groep te verlaten en journalist te worden. Griff maakt zijn vroegere vrienden in de krant verdacht, maar de anderen voorkomen, dat dit nieuws wereldkundig wordt: zij onderscheppen alle exemplaren van het bewuste nummer van de krant en geven deze in één van de ondergrondse ruimtes in de buurt van de centrale kamer, waar *self allusion*, via een onderaardse gang toegang tot hebben. Om helemaal zeker te zijn van hun zaak, reizen enkele acteurs zelfs terug in de tijd om de journalist te ontvoeren korte tijd voor hij het artikel zou schrijven. Maar iemand anders bederft hun gemoedsrust: Cyrrus, familielid van Jewel (we komen hier nog op terug, die man die Griff als laatste gesproken heeft). De acteurs vermoorden Cyrrus' bediende Phorbes en verborgen het lijk in de centrale kamer. Cyrrus wordt ontvoerd en ondervraagd. Griff heeft niet gepraat, maar die indruk wordt wel gewekt omdat Cyrrus de krant onder ogen heeft gekregen, die de acteurs veilig weggeborgen waanden. De acteurs durven Cyrrus echter niet uit de weg te ruimen. Als zij hiertoe later wel besluiten (in de centrale kamer), ontsnapt Cyrrus hen. Als Cyrrus vervolgens (gewapend) terugkeert, is niet hij, maar zijn *self* het slachtoffer: bijna allemaal vallen zij ten prooi aan het tijdmonster.

Cyrrus

De eerste scene geeft een ontmoeting weer tussen Cyrrus en zijn moeder. Zowel de inkleurung als de strekking der gebeur-

tenissen laat zien, dat het een droom is. We kunnen deze droom interpreteren als een *venedroom*: Cyrrus verlangt naar zijn moeder. Opmerkelijk genoeg ontstaat hij in de volgende scene al een hartelijke brief van zijn moeder, waaruit niet blijkt dat hun relatie verstoord zou zijn. Wat is er dan aan de hand? Moeten we Cyrrus' verlangen dan ruimer interpreteren? Verlangt hij naar een substituuymoeder, een geliefde? Scene 17 geeft de oplossing: Cyrrus reikt naar de vrouwefiguur, en gaat in een symbolische geslachtsgemeenschap met haar op.

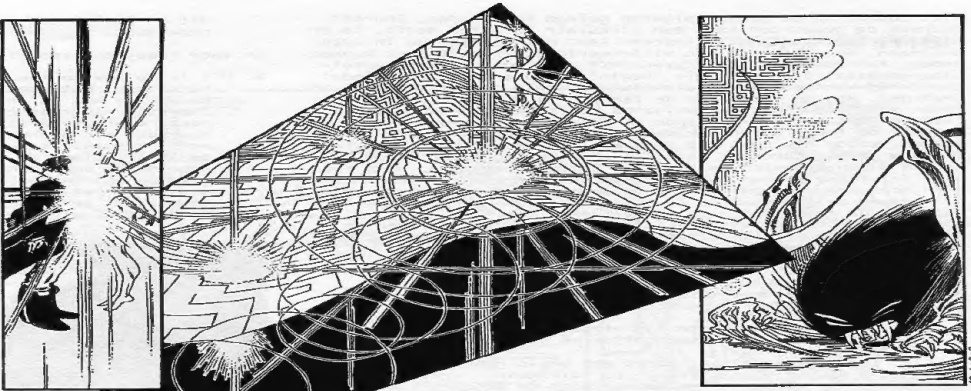
Een van Cyrrus' belangrijkste motieven voor handelen lijkt hiermee verklaard. Maar er is meer aan de hand: Cyrrus heeft iets met *tijd*. In de eerste plaats is hij archeoloog, en als zodanig bezig met geschiedenis, 'verleden tijd'. Maar als in de bioscoop op mysterieuze wijze een beeld geprojecteerd blijft, trekt hij snel zijn conclusie: "*Tijd, dat is waar het hier om draait...*" (scene 6). Ook bij de opgravingen van zijn vriend Henderson Bland komt Cyrrus in aanraking met een vreemd iets: in een bouw-werk dat al eeuwen onder de grond ligt, wordt een zeer recente krant aangetroffen! Cyrrus is gefascineerd door het fenomeen tijd (zie bijvoorbeeld ook scene 12, waar hij een boek getiteld 'Time' heeft gevonden) maar hij is niet alleen onderzoeker, hij is ook proefdiër. Cyrrus is slachtoffer van een mysterieus tijds-fenomeen dat verplaatst het zich door tijd en ruimte. Is dit verschijnsel nieuw, of had Cyrrus hier vroeger (d.w.z. voor het verhaal begint) ook al last van? Nee, het fenomeen is van in Mil's eerste boek, getiteld 'Time' (zie ook scene 12, waar hij zegt: *Ik weet niet wat het is, maar alles ontspant me... Ik vergeet dingen, heb nachtmerries...*). Maar hoe kon dit allemaal gebeuren? De oplossing ligt deze keer niet in het verleden, maar in de toekomst... bij Mil.

Mil

De jonge Mil vindt een stukje van het labrynt (het deel dat zich afgescheiden heeft, doordat Cyrrus zijn blinddoek heeft afgeworpen), waarschijnlijk in de buurt van de centrale kamer, want hij komt bij later niet bij de kamer terecht. Hij heeft het stukje van het labrynt gevonden. Door die 'talisman' kan Mil in contact komen met een vroeger leven. Mils oom, Kilkenny, ontdekt dit en gebruikt Mil als proefpersoon om te achterhalen waar zijn dochter en een aantal andere mensen vermoedelijk gebleven zijn. Via 'een vroeger leven' heeft Mil contact met het jaar 1924. Als er inderdaad sprake is van 'een vroeger leven', en niet van contact met het verleden, onder meer, hoe kan het juist waarschijnlijk dat Cyrrus Mils vroegere leven is geweest? In de eerste plaats verklaart dit, waarom Cyrrus last heeft van 'tijdsprongen'. In de tweede plaats verklaart dit Cyrrus' droom: struktureren is het niet *zijn* droom, maar die van Mil (Wat is er natuurlijk voor een weerloos jong kind, overgeleverd aan een gevaarlijk experiment, dan het verlangen naar de bescherming van zijn moeder?). En Cyrrus/Mil gaat dan uiteindelijk ook samen met zijn moeder; het monster dat uit hun samengaan ontstaat is dus ook een *inoctetieve* monster... De veronderstelling dat we in Cyrrus en Mil dezelfde persoon moeten zien, wordt eveneens bevestigd door hun familiërelatie: Victoria Fermanagh is de zus van Kilkenny Leix. Haar zoon Mil is dus de neef van Jewel, Kilkenny's dochter. En Jewel blijkt ook de *nicht* van Cyrrus te zijn.

De tempel

Mils moeder verstoort de seance, waardoor achtereenvolgens haar zoon en zijzelf naar het verleden gezogen worden. Zijzelf manifesteert zich in het jaar 1924, maar haar zoon schiet door naar een ver verleden. Daar zal hij, onder invloed van enorme krachten, uiteindelijk een metamorfose ondergaan (samengaan); er zal een nieuw, levend wezen ontstaan: een *tempel*. De muren van de centrale kamer bezitten een labryntische structuur, die wat weg heeft van het verleden. De *tempel* kan zich door de tijd verplaatsen en manifesteert zich in de toekomst, in het jaar 1924 en ook in de periode 1970/1972.

Een circulaire causaliteit

Opvallend is, dat bepaalde gebeurtenissen in Cyrrus elkaar op een ongebruikelijke manier beïnvloeden: er is geen sprake van een gewone oorzaak-gevolgrelatie, maar bepaalde gebeurtenissen zijn tegelijkertijd *oorzaak* en *gevolg* van elkaar! De jonge Mil uit 1972 komt in het verre verleden terecht, waar hij zijn gedaante als jongen verliest en opgaat in een nieuw wezen, de tempel. De tempel reist naar de toekomst en komt ook in Mil's tijd terecht: Mil zal zelfs een stuk van het labrynt vinden en als 'talisman' houden. In feite vindt Mil dus een stuk van zichzelf, hoewel dit stuk alleen ontstaan kan zijn door Mils eigen dood.

Door het samengaan van twee mensen uit twee verschillende tijden (Victoria en Cyrrus) ontstaat een gedrocht, in het jaar 1924. Dit monster komt ook in de toekomst terecht, waar het in feite de gebeurtenissen bepaalt (het verdwijnen van de kinderen, de speurtocht van de ouders, de seance met Mil, de reis door de tijd van Victoria en Mil), die tot zijn eigen schepping hebben geleid. Fraai bedachte constructies van Andreas, die het lineaire causaliteitsdenken doorbreken en op die manier het tijdsbegrip herdefiniëren: gebeurtenissen die op elkaar volgen, maar die uiteindelijk alleen naar de eigen oorsprong terugleiden, in een perfecte cirkel... Evenals bij een cirkel is elke gebeurtenis hier begin en einde. Het door Andreas vertelde verhaal is dan ook in eerste instantie zo onontwaarbaar, omdat de in stukjes gehakte vertelling

niet zomaar in de goede volgorde gelegd kan worden. Doordat Andreas de gebeurtenissen een cirkulair karakter geeft, is er niet één beginpunt meer. Andreas laat het verhaal nu in 1924 beginnen, maar hij had een willekeurig ander beginpunt kunnen nemen. Andreas heeft met *Cyrrus/Mil?* een 'ronde' stripver telling gemaakt. Begrippen als 'begin', 'middenstuk' en 'einde' heeft hij verfrompeld en als niet ter zake doende van zich af geworpen. Aan de lezer doet de taak om in die ogenschijnlijke chaos van fragmenten een enigszins logische structuur aan te brengen. Uit het voorafgaande is duidelijk geworden dat Andreas de lezer duidelijk maakt dat hij het in de tijd moet zoeken, en op dit punt mag de symboliek van Cyrrus' tempel-in-aanbouw niet ontbreken. In 3:2-6 zegt Cyrrus tegen Griff: "Ik heb 'm laten afbreken en hierheen laten verhuizen. Maar het voer 'n elkaar zetten duurt langer dan voorstellen... De stenen zijn door erosie nogal breekbare geworden! (...). Oh... In 'n vak zeggen ze: de moet op de juiste tijd op de juiste plek zijn! In de archeologie is 't wat hetzelfde! Wordt hier niet een vingervijzing gegeven, dat de lezer de juiste tijd op de juiste plek moet zetten, nadat Andreas het geheel heeft afgebroken en verbreekt?"

Vragen

De meeste en meest essentiële problemen lijken hiermee opgelost. Maar er blijven vragen:

- Welk verband is er tussen de bioscoopzaal (en de daarachter liggende ruimte) enerzijds en de centrale kamer anderzijds?
 - In de bioscoopzaal wordt een beeld geprojecteerd, dat in de verleden tijd blijft stilstaan.
 - Cyrrus wordt neergeslagen (doe de acteurs?) als hij de ruimte achter de bioscoopzaal betreedt.
 - Het gat dat Cyrrus daar gehakt heeft, heeft dezelfde vorm als het gat dat later in één van de wanden van de centrale kamer geslagen wordt.
 Maar in concreto bevinden de bioscoop en de centrale kamer zich op kilometers afstand van elkaar.
- Hoe is het mogelijk, dat de ruimte waarin de acteurs zich gewoonlijk ophouden, praktisch naast de Griekse tempel vlakbij het huis van Cyrrus ligt? Hoe kunnen de acteurs (en Cyrrus) zich vanuit die ruimte, via een onderaardse gang, naar de centrale kamer verplaatsen, als duidelijk is dat ook deze ruimte en de centrale kamer zich op zeer grote afstand van elkaar bevinden (beide bevinden zich notabene aan een andere kant van de stad)?
- Hoe hebben de acteurs toegang tot de tempel en de centrale kamer? En: hoe hebben ze in eerste instantie de kamer verlaten? Als Bland het gat hakt, ligt er al een lijk.
- Wat is de entiteit, die zo naar kaneel ruikt, precies?
- Is het Mil of zijn moeder die verschijnt boven het opgravingsterrein? Het lijk in ieder geval een personage.

dat in 38:7-8 een metamorfose van jongen naar vrouw ondergaat.

En twee vraagjes over Mil:

- Wie is de zwarte man, die Bachman op het laatst meent te herkennen? Het moet een bekend iemand zijn. Maar wie is na Cyrrus nog in leven? Wie koestert wrok jegens het labrynt? Andreas geeft weinig aanwijzingen, maar de meest waarschijnlijke conclusie is... *Bachmann zelf!* Maar dan een Bachman, die in het jaar 1970 geen tijdreis naar 1913 maakt, maar die weet heeft van de gebeurtenissen, die zich in een ander 1970/1972 hebben afgespeeld. En Bachman 1 (de oude, die in 1913 terecht gekomen is) ontmoet Bachman 2 (de jonge) als hij (en dit keer niet door een tijdreis, maar gewoon door ouder te worden) in 1973 terecht komt!... Of zijn dit keer onze spekulaties al te wild?

46-1:10

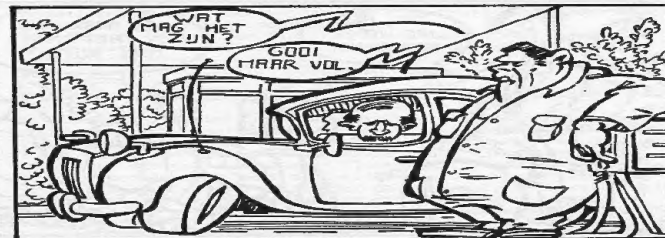
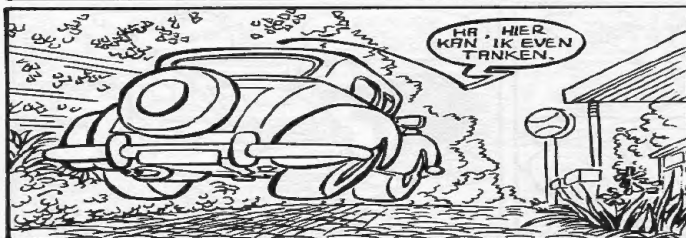
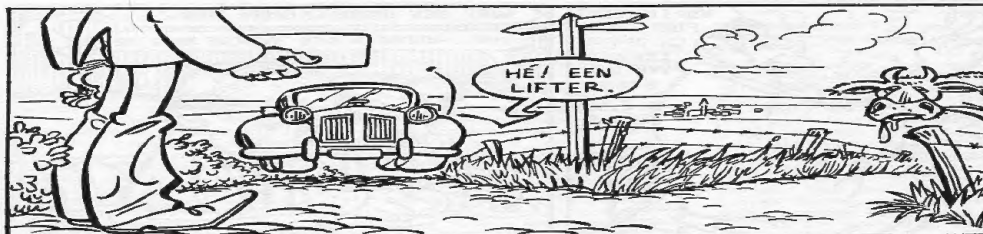
- Waarom worden aan het einde van *MIL* twee werelden getoond?

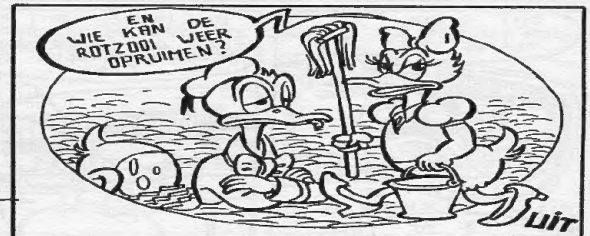
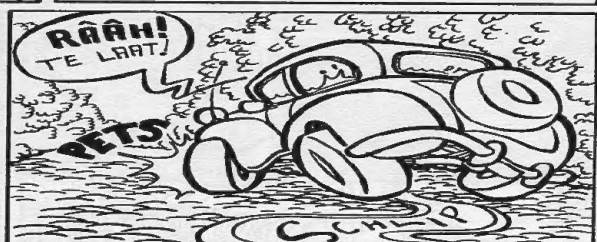
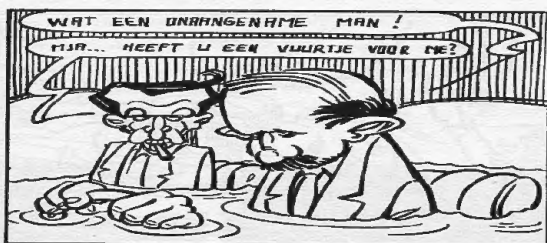
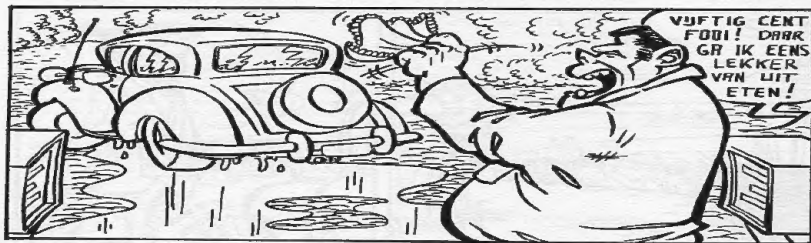
Puzzelen met Andreas, zeg dat wel. Bovenstaand vermelden we enkele vragen die wij niet bevredigend konden beantwoorden. Maar er zijn meer vragen; hoeveel het wat onderstaande kwesties betreft ook kan zijn dat Andreas hier en daar een noodgreep heeft toegepast om zijn ingewikkelde verhaal vloeiend te kunnen vertellen:
- Waarom maakt Phorbes de schijnbaar losse opmerking, dat Cyrrus zijn nichtje over ruïnen een maand kan verwachten (scene 3)? En hoe kan het zijn dat Jewel Cyrrus als haar neef ziet, terwijl ze uit een andere tijd afkomstig is?
- Waarom verkopen de acteurs de tafel met het stuk labrynt aan Cyrrus (scene 5)?
- Wat is de precieze betekenis van scene 7 en waarom komt hiervan een deel niet terug in het album? 13:2 kan nergens geplaatst worden; 13:4 evenmin, als we letten op Cyrrus' kleding.
- Cyrrus gooit in de centrale kamer zijn blinddoek af in een totaal andere hoek van de ruimte dan de plek waar zich later de ingang bevindt (scene 11); hoe kan de 'blinde vlek' dan uitgespaard zijn in het stuk labrynt in de tafel, dat het gat van de ingang voorstelt?
- Zijn de plattegronden van de tempel, zoals weergegeven in de scènes 13 en 14 één en dezelfde of twee verschillende? Gezien het feit, dat de tekening bijna exact gelijk is (de tempel is in dezelfde hoek op het vel papier geplaatst en alle maten zijn op precies dezelfde manier aangegeven) zou je denken van wel. Maar het centrum van de tekening verschilt in beide gevallen: de plattegrond van de acteurs bevat de bijzonderheden van de centrale kamer en duidt een doorgang aan; op de plattegrond van Bland is de centrale kamer rood omcirkeld en bevat de aantekening 'Mort?' ('Dood?'). Bovendien is Bland veel gevouwen, dat van de acteurs niet. En toch is het onwaarschijnlijk, gezien de tekeningen, dat beide plattegronden door verschillende mensen gemaakt zouden zijn.

Wie nog vragen heeft, of oplossingen, mag schrijven...

Mat Schifferstein, Mike Leenders, Carl Bieker en Ton van der Wielen

LEZEN EN OOK KEUR

Eino 1: Déjà vu in 'Mon-Thang (Vervoort)

Jan Vervoort laat met dit eerste deel van *Een avontuur van Eino* zien dat hij een thriller van niveau in elkaar kan zetten. Eino, de hoofdpersoon, is een energieke doch impulsieve jongeman die een antropoloog (dr. Wenstet) wenst vergezellen op diens studiëreis. Deze reis gaat naar SMON-THANG, een klein staatje grenzend aan Nepal. Uit het verhaal blijkt al gauw dat Wenstet een lang geleden al eens voor onderzoek is geweest en dat zich daar toen enkele eigenaardige dingen hebben voorgedaan, dingen waarmee hij nu weer geconfronteerd wordt. Vlak voor hun vertrek wordt Wenstet onder druk gezet door gangsters. Onder hen de antropoloog (dr. Wenstet) wenst vergezellen. Eenmaal in het onderzoeksgebied aangeland wordt het Eino langzamerhand duidelijk in wat voor duistere zaken hij mede verwickeld is. Bijdragen is, nochtan, niet de bedoeling. De spanning in het verhaal blijft tot op het laatste moment behouden. De vele tips van de sluier die Vervoort gaandeweg oplicht, zorgen ervoor dat die spanning iedere keer weer gevoeld wordt. Het verhaal krijgt van Vervoort geen kans om in te zakken. Er zijn geen dode punten; dit is overigens ook een gevolg van de veelvuldig voorkomende (functionele) actiescènes. Naast een spannend, goed opgebouwd verhaal met een actuele onderwerpskeuze (waar blijkt het om te gaan: om macht, beluste westerlingen die de vruchten willen plukken van een klein, achtergebleven staatje) zijn het de goed uitgewerkte decors die ervoor zorgen dat de sfeertekening in het verhaal optimaal is. Een op zichzelf staande beschaving in het hoge Noorden van Nepal wordt rijk aan detail aan ons voorgeschilderd. De personages die Vervoort ons presenteren komen tot leven. Het verhaal, waarvoor de Wenstet geldt, die duidelijk met z'n zelf onder zijn arm loopt en het verleden als een last met zich mee draagt. Eino zou, wat mij betreft, in de volgende delen ook wel iets anders aan de hand kunnen krijgen. Onduidelijk is overigens waarom Eino dr. Wenstet vergezelt; is hij eveneens antropoloog of is hij fotograaf (naar aanleiding van de opmerking van Wenstet op hij leuke plaatjes heeft kunnen schieten). In ieder geval is hij avonturier, en ik ben benieuwd naar zijn volgende avonturen. (Carst)

Uitg. Obregon; f0,95/130 Bfr.; 44 pag. Kleur.

De Weg naar Armilia (Schuitema & Peeters)

Zwak als Peeters' scenario voor het nieuwste Duistere Stedenboek. *De weg naar Armilia*, waarin verteld wordt over de reis per luchtvaart van de duistere Steden naar de bodem die aan het einde van het album onthuld wordt, niet meer dan een aardig verhaal om aan je kinderen voor te lezen. *De Weg naar Armilia* is de vijfde van de reeks van de Duistere Steden-reeks, maar een extraatje. Het is net als de *Reisante Koningen van Eugen Roblick*, het alleen in het Frans verschenen *Le Mystère d'Urbilande*, *De Archivaars* en de te verschijnen *Reisende Koningen van de Duistere Steden*. De reeks bestaat uit een aantal boekwerkjes, waarin bepaalde facetten van de wereld der Duistere Steden worden belicht, maar verontvondend is dat de Duistere Steden niet meer dan een lange reeks strips overtreffen. Schuitema's voorliefde voor architectuur en het ontwerpen van allerhande constructies is bekend. Zijn tekenwerk wordt algemeen gewaardeerd en het gevaar is dan ook reëel, dat Schuitema zich steeds meer zal verliezen tot het maken van losse prentjes, die dan later wel weer hun plaats krijgen in een of andere bundeling, die bijzonderehouden wordt door een aanspraak te maken op de kunst van de beeldhouwer. De manier toch niet echt aan hun trekken. (Mat)

Uitg. Casterman; f 12,50/225 Bfr.; 80 pag. Kleur.

Paravian: Het land van Aslor (Fauche & Leturgie & Luguy)

Kinderachtig jatwerk. Een reisgezelschap onderneemt queste: een machtige tovenaar moet de goede koning genezen van zijn vedsel. Het is een verhaal dat de boze nederlaag van de popelen om de troon te bestijnen. Setting: mengeling van middeleeuwen en fantasy. Weet dan ook nog dat men botweg namen als Sauron, Toppin en Gille weg kan laten. Het is een verhaal dat nooit meer. Toch een beetje jammer: het tekenwerk van Luguy verdient beter. Hoewel sommige plaatjes door overdaad aan details wat moeilijker leesbaar zijn, levert de tekening al op zich van de hand van de kunstenaar. Het is een te moeilijk perspectief kiezen, hier en daar een komische noot plaatsend, lijkt Luguy moeiteloos te tekenen. Nou nog een scenario dat kan schrijven, andermaal is hij ook (te snel) in het grotere geheel te beschrijven. (Wiel)

Uitg. Bliets; f 21,90; 46 pag. Kleur gekart.

De Ideeën-dealer 1 (Berthet & Gossu)

De Ideeën-dealer, het eerste stripverhaal in de collectie Concordia van uitgeverij Bliets, begint behoorlijk spannend (hoewel toch enigszins bekend): een lijk in het kantoor van de stoere, en sympathieke hoofdpersoon John Diller. 'Hier ga ik naargheid mee krijgen', aldus Diller, en die naargheid wordt over een tiental pagina's uitgesponnen, totdat Diller uitroept: 'Ik ben 't zat!'. Dat geldt dan tevens - zij het in iets mindere mate - voor de lezer, want na de menorex-kaarten, de passages, de passages, de passages, en wat die meer zijn, is enige uitleg wel op zijn plaats. In de loop van het verhaal wordt het een en ander wel duidelijk gemaakt (helaas, zoals we al eerder hebben gezien, is de afsluiting nog een enkele stripfiguren: enorme lappen tekst dus), maar de achtergronden komen toch niet echt uit de verf. Ondanks dit mankement echter blijft het verhaal redelijk boeiend en zit voldoende vaart in en de spanning is goed opgebouwd. Ook aan de emotionele kant (en aan de liefde!) wordt ruim aandacht besteed: Dillers gedachten en gevoelens zijn zeer herkenbaar. Al met al is het stripverhaal goed genoeg geschreven en getekend in een heldere stijl, met gedempte kleuren; helaas wat weinig details hier en daar, om nieuwsgierig te maken naar het vervolg: zal John Diller het uiteindelijk redden, en, nog belangrijker misschien: wie is precies de Ideeën-dealer? Uitg. Bliets; f 21,90; 46 pag. Kleur gekart. (Maximie)

Pacush Blues: Zeeziek (Ptiluc & Sixte & Mineure)

Het lijkt allemaal knap verwarrend; geheimzinnige intro, hoofdstuk die uitgeverij Bliets, begint behoorlijk spannend. Informatie over het verhaal krijg je maar mondjesmaat, maar dan wel zo geplaatst en getimed, dat je razend nieuwsgierig wordt. Je moet en zal weten wat allerlei bizarre situaties en uitgesproken zinnen te betekenen hebben. Of iedereen alles even mooi vindt, is een kwestie van smaak, maar wel moet volgens mij de conclusie getrokken worden dat dit staat als een huis! Over het tekenwerk kan ik kort zijn: van hetzelfde laken een pak! Ptiluc's werk is niet te labelen, zelfs niet qua stijl. En hoewel zee-groen, smerig-blauw en vies-bruin zwaar overheersen werkt het geheel niet deprimerend. Het is een verhaal dat goed afgevoerd wordt onder angst voor zeeziekte. En als deze lui zo doorgaan, krijgt Franquin gelijk; het zal epidemische vormen aannemen. (Wiel)

Uitg. Bliets; f 21,90; 54 pag. Kleur gekart.

De avonturen van Nikodemus Wittebrink 1: Evergreen (Wininger)

Nikodemus Wittebrink, verslaggever van de "Kleine Koerier", wordt door zijn hoofdredacteur als verslaggever aangemeld voor een gevaarlijke reis. Hij moet een verslag maken van de zoektocht van de driemaster Coelacanth naar vijf spoorloos verdwenen vliegtuigen. Het is een verhaal dat de lezer niet echt over de wereldzeeën komt de Coelacanth bij het eiland Evergreen aan, een eiland echter dat op geen enkele kaart vermeld staat. Daar blijkt wat er met de vijf verdwenen schepen is gebeurd, maar zo Nikodemus Wittebrink zijn verslag doet in de Kleine Koerier kunnen beschrijven? Het tekenwerk van Wininger doet sterk aan dat van Tardi denken. De kunstenaar doet een aantal leuke personages, want de tekenstijl van Wininger is duidelijk lichter en meer gedetailleerd dan die van Tardi. Dat Wininger moeite doet om van Tardi los te komen blijkt duidelijk uit de scènes op het eiland Evergreen. Daar zien we onze helden door een landschap in een heel andere stijl lopen, iets wat vloekt met de rest van het tekenwerk. Het scenario kan ik tekenwerk niet redden. Door gebruik te maken van onheilspellende figuren en mysterieuze dromen, weet Wininger wel spanning op te bouwen, maar hij slaagt er niet in deze ook op een boeiende wijze tot ontlasting te laten komen. Het is een verhaal dat de lezer niet echt aan de hand af vraagt de lezer zich af waar hij zich nu eigenlijk druk om heeft gemaakt. Het scenario kan ik tekenwerk niet redden. Door gebruik te maken van onheilspellende figuren en mysterieuze dromen, weet Wininger wel spanning op te bouwen, maar hij slaagt er niet in deze ook op een boeiende wijze tot ontlasting te laten komen. Het is een verhaal dat de lezer niet echt aan de hand af vraagt de lezer zich af waar hij zich nu eigenlijk druk om heeft gemaakt. Het scenario kan ik tekenwerk niet redden. Door gebruik te maken van onheilspellende figuren en mysterieuze dromen, weet Wininger wel spanning op te bouwen, maar hij slaagt er niet in deze ook op een boeiende wijze tot ontlasting te laten komen. Het is een verhaal dat de lezer niet echt aan de hand af vraagt de lezer zich af waar hij zich nu eigenlijk druk om heeft gemaakt. (Tom)

Uitg. Arboris; f 7,95/150 Bfr.; 48 pag. Kleur.

PRILLENBAK

Om nog even terug te komen op onze uitgebreide besprekingen van **Samber** in het vorige nummer: oorspronkelijk hadden we onderstaande tekening willen plaatsen op de voorpagina. Wie goed kijkt zal op dit jeugdportret van Sarah en Bernard nog een jaugdig wezen ontdekken, wat wederom de lotverbondenheid van de Sambers en hun ganzen illustreert. De tekening werd in Frankrijk (als 7-kleuren zeefdruk) gepubliceerd in een luxe zwartwit-editie van **Samber**. Hellaas kregen we de prent niet op tijd toegestuurd, maar de ontwerper-covertekening voor **Samber** die we gebruikten (en die door Hilaire nog vóór de strip werd gemaakt) leek ons een goed alternatief.

Zoals al in **ZozoLala** 39 werd vermeld, is het juni-nummer van **Politieke en Sociale Vorming**, het vakblad voor maatschappijleer en vormingswerk, geheel gewijd aan strips. Welke onderwerpen worden er zoal in behandeld? Het nummer begint met een algemene inleiding over het 'fenomeen strip', van de hand van NRC- en Volkskrant-medewerker Hans Steketee. Steketee gaat in dit artikel in op wat een strip nu precies is: moet je het beschouwen als een soort literatuur, of meer als film, of juist als een vorm van beeldende kunst? In alle drie de opvattingen schuilt wel iets waars, maar het strip-genre moet naar Steketee's opvatting eigenlijk worden gezien als een eigen genre, dat niet valt onder dat van literatuur, film, of kunst. Max Arian, medewerker van De Groene Amsterdammer, gaat wat dieper in op 'strips als artistiek medium'. In zijn artikel belicht hij achtereenvolgens het werk van Bill Waterson (maker van de in Amerika momenteel razend populaire gagstrip *Calvin and Hobbes*), Will Eisner en Art Spiegelman. Arian beschouwt deze striptekenaars als 'grootheden' op hun gebied omdat in hun werk tegenstellingen (droom en werkelijkheid, toekomst en verleden, de grote wereldpolitiek en heel intieme gevoelens) op een heel eigen wijze bij elkaar gebracht worden. In die gevallen blijkt de strip een eigen artistieke waarde te kunnen hebben, een eigen, volwaardig communicatiemedium te kunnen zijn. Van een heel andere strekking is het artikel van Ger Tillekens, onderzoeker aan de Groningse universiteit, en tevens redakteur van het tijdschrift *Comenius*. Tillekens vraagt zich onder de titel 'Beelden van macht' af, wat jongeren zien en

lezen in avonturenstrips. Hij is het niet eens met de door ouders en opvoedkundigen vaak naar voren gebrachte stelling dat strips oppervlakkig zijn en het lezen niet bevordert; aldus zouden we hard op weg zijn naar een ongeletterde maatschappij, waarin een beeldcultuur (denk ook aan film en tv.) de verhand heeft boven het geschreven woord. Tillekens concludeert aan de hand van onder meer zijn eigen onderzoek naar de betekenissen van vrienderschap in stripverhalen, juist het tegenovergestelde: 'Strips bieden leasvoer voor het gevoel en maken gevoelens bespreekbaar. ... Het romantisch kader, waarin stripverhalen worden geschreven, bestrijkt bovendien in haar eigen taal van beelden en woorden het moerme probleem van de macht, gezien als een persoonlijk probleem van zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Het explooreert daarbij de vraag over welke competenties individuen moeten beschikken om zich in situaties van machtsgebruik en machtsmisbruik staande te houden.' Deze en nog veel meer onderwerpen (de populariteit van het meisjesblad *Tina*, een interview met doost-bartje, het gebruik van strips bij -hoe kan het ook anders- politieke en sociale vorming, enz.) komen vrij genuanceerd aan bod in dit mooi vormgegeven themanummer van *Politieke en Sociale Vorming*. Voor f 10,00 plus portokosten te bestellen bij: Stichting Burgerschapskunde, Noorderde 2a, Leiden. Telefoon: 071-121841. In juli verscheen *Het Journaal van de Takekora*, de tweede druk van een boek uit 1966 door Generaal H.A. Maurenbrecher, met ruim veertig schitterende illustraties van **Pieter Kuhn** (auteur van *Kapitein Rob*). Het is een paperback-uitgave van Hollandia en kost f 24,50 bij de boekhandel en betere stripwinkel. Er is interessant nieuws te melden over **Enki Bilal**. Al sinds zijn jeugd heeft hij een grote belangstelling voor het medium film. En ook tijdens zijn werkzaamheden als striptekenaar heeft hij de film nooit helemaal losgelaten. Zo ontwierp hij het monster voor Michael Manns film *The Keep*, zat hij aan de tekentafel van *The Name of the Rose*, maakte hij filmaffiches voor *Mon Oncle*, *Amérique* en *La Vie est un Roman* van Alain Resnais, ontwierp hij de decor voor de laatste film en maakte hij samen met Pierre Christin een filmadaptatie van *De Zwanen van de Zwarte Orde*. Hij maakte in zijn laatste album (*Lady in Blue*) veelvuldig gebruik van cinemascop panelen en ver-noemde hoofdrolspeelster Juliet Biskop naar het Servo-Croatische woord voor bioscoop. Maar nu is Bilal aan het grote werk begonnen. Momenteel registreert hij in Moskou zijn eerste film *Strips, Films, Robots*. Opnieuw schreef Christin mee aan het scenario en Resnais heeft toegezegd als technicus mee te zullen treden. De hoofdrollen worden gespeeld door Charlotte Rampling en Jean-Louis Trintignant. Bepaald geen kleine namen dus. Over de inhoud van Bilal's nieuwe film zal worden, maar dat geen verfilming van één van zijn albums zal worden, maar dat het scenario ergens in het midden ligt van *De Jacht* en *Lady in Blue*. Draaien maar!

What's wrong with this picture? Dat ook grote striptekenaars wel eens een (klein) foutje maken blijkt uit onderstaand plaatje van Alberto Breccia (uit *Mort Ordre - De Zwaarte Orde*). Het loven deze keer geen prijs uit voor de juiste oplossing. Wie er niet uitkomt en toch het antwoord wil weten zal **ZozoLala Extra** nummer 40 bis moeten aanschaffen. Dit speciale nummer, dat gelijk met ons nieuwe *ZozoLala* album *De avonturen* zal verschijnen, is geheel gewijd aan Alberto Breccia en Bernie Krigstein en bevat, naast enkele beschouwingen over Breccia's werk en een uitgebreid interview met Krigstein, van beide tekenaars een niet eerder gepubliceerd kort verhaal. Van Breccia is dat *Esra Winston*, Anti-quant, het allereerste verhaal in de Mort-Ordre-reeks (vooraftgaand aan *De Ioden* en *De Ioden*) en aan Krigstein *De vlieg-machinerie*, naar een verhaal van de Amerikaanse ZozoLala Extra 40 bis telt 36 pagina's, heeft een tweekleuren-afsluiting op stevig papier en zal f 8,00/150 Bfr. kosten.

Op 3 april 1988 is Milton Caniff overleden. De in 1907 geboren Amerikaan, schepper van onder andere *Terry and the Pirates* en *Steve Canyon*, was een van de meest invloedrijke tekenaars van deze eeuw. Door de sterke zwartwit-contrasten in zijn strips verdiende hij de eretitel 'de Rembrandt van de strip'. Deze techniek vormde een bron van inspiratie voor de Amerikaanse strip en, via mensen als Jijé, ook voor de Europese strip.

Het bestuur van het Stripschap heeft een laatste poging ondernomen om **Stripschrift** te reanimeren. Waar iedereen, na de eutanasiestopgng van Uitgeverij Vonk, dacht dat het hart nu toch echt opgehouden was met kloppen, meent het Stripschap nog een zacht ruisen waar te nemen. In een bericht aan de leden en aan de (voormalige) Stripschrift-abonnees deelt het bestuur mee de uitgave in eigen handen te zullen nemen. Het is de bedoeling dat het blad 10 keer per jaar (op tijd, en dus aktueel) zal verschijnen, met een omvang van 32 pagina's (met full-color omslag). Tenminste... als er voldoende abonnees komen, d.w.z. minstens 1500! Stripschrift los in de winkel kopen is er niet meer bij. Wie het eerste nummer wil ontvangen moet NU f 55,00 overmaken voor een jaarabonnement (leden f 2,50 korting), want het is ook niet na te bestellen. In dat eerste nummer onder meer aandacht voor de strip *Urbanus* en voor de Stripschapprijzen - penningen-winnaars. Postbank giro nr. 209.948 of ABN Bank 54.89.74.330 tnv. Het Stripschap, Amsterdam.

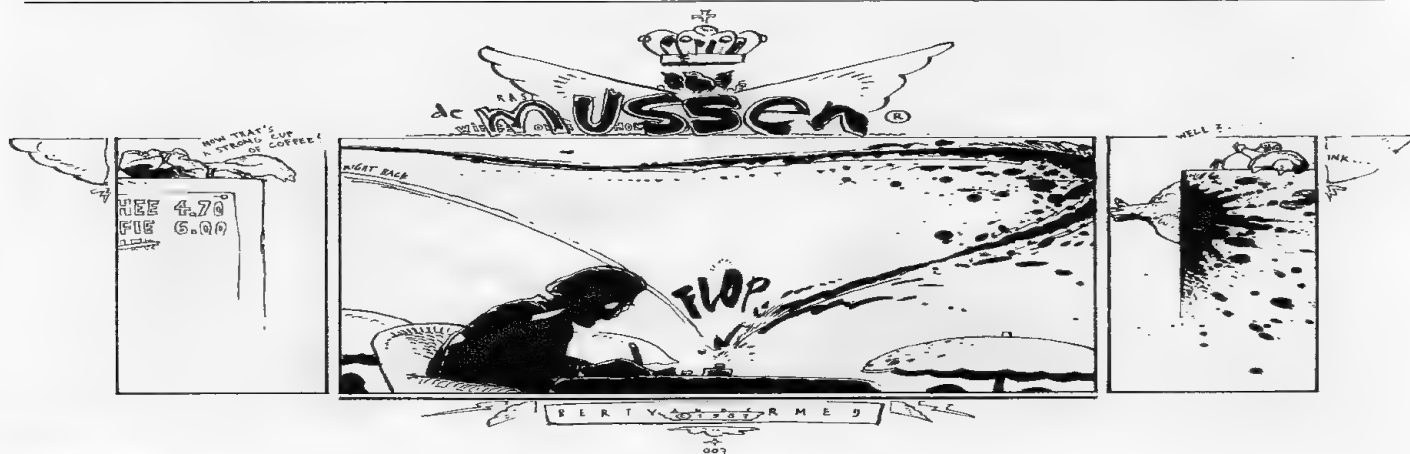
Lijkenpikkers, opgelet! Of Stripschrift nu doorgaat of niet; het heeft natuurlijk wel voor een behoorlijke nalatenschap gezorgd. In het kader van 'Het Stripschrift is dood. Leve het Stripschrift.' heeft het Stripschap de 6 nog leverbare **Stripschrift-specials** (*Suske en Wiske*, *Lucky Luke*, *Sjora* en *Sjimmy*).

Vrouwen van papier, Carl Banks en Donald Duck) gedumpt. In plaats van f19,50 en f25,00 betaal je nu f10,00 voor 1, f25,00 voor 3 en f40,00 voor 5 exemplaren. Bij bestellingen onder de f12,00 wordt je wel verzocht f2,50 in de portokosten bij te dragen. Overmaken op Postbanknummer 3291121.

Bij uitgeverij Futuropolis is een nieuw thematisch werk over strips verschenen, onder redactie van Thierry Groensteen, de hoofdredakteur van Les Cahiers de la Bande Dessinée. *Bande Dessinée Récent et Moderne* bevat 9 artikelen, die antwoord proberen te geven op vragen als: "Quelles furent les circonstances historiques qui permirent la naissance de la bande dessinée à la fin du siècle dernier? Quel domaine thématique la bande dessinée peut-elle embrasser le mieux? Quels sont les rapports du dessin au scénario? et Quels dispositifs plastiques et quels réseaux narratifs la bande dessinée peut-elle mettre en oeuvre pour structurer une page, un album?" Helaas voor de leek een zeer specialistisch werk. FF 79,-.

Schuiten en Peeters komen maar niet los van hun **Duistere Steden**. Niet alleen wordt het aantal albums in de serie steeds groter dan aanvankelijk gepland, ook het aantal speciale uitgaven blijft groeien. Ditmaal hebben zij Axel Wapendorp een **ENCYCLOPEDIE VAN VERVOERMIDDELEN IN HEDEN EN TOEKOMST** laten samenstellen. Het is een boekje vol denkbeeldige voortuigen uit de wereld van de duistere steden, dat doet denken aan de *Reisaantekeningen van Robiok*. Het is in een kleine oplage gedrukt (330 expl.) en genummerd en gesigneerd door de auteur. Wordt Vervolg-abonnees kunnen het kleinood voor f32,50 of 600 Bfr bij de uitgever bestellen. Als er dan nog exemplaren over zijn kun je die half november voor een tientje extra in de winkel verwachten.

Gezien de album-oplages van de strips van Eric Schreurs (*Klep-vaakken*) zou je denken dat zo iets als de **Eric Schreurs fanclub** een gouden toekomst heeft. Maar als je het fanclubblad in handen krijgt moet je, zelfs als je zoals wij een echte Schreurs-fan bent (wij lezen zijn strips met blote handen!); toch even slikken. Het blaadje doet verslag van Schreurs' teken-, dicht- en acteeprestaties en bevat wat tekeningen van het Idool. Misschien wordt het nog wel eens een leuk blad als we allemaal lid worden: stort f 15,00 op Postbank 4704197 of Rabobank 31.53.77.615 tnv. Schreurs Fanclub, Rozenhof 2 te Dordrecht.

Het weekblad **Robbedoes** bestaat dit jaar 50 jaar. Het richt zich steeds duidelijk op een jeugdige publiek, met voornamelijk humorstrips. Behalve de populaire *Rosel* en zijn *Beestjes*, *Oom Bokkies*, *Kookstrook* en *G. Raf* zien we ook weer nieuwe

gags van *Arme Lampril* (Lambil en Cauvin, nog steeds even leuk) en *Gaustr* (maar *Franquin* is niet zo grappig meer). Een erg leuke nieuwe strip is *Stefan* (of soms ook wel *Steven*) van *Laudec* en -hoe kan het ook anders- *Cauvin* over een klein, maar wereldwijd jongetje (zie illustratie).

In *Robbedoes* 22 begon eindelijk weer eens een verhaal van *Nalanda*. "Aziel in de ruimte", waarbij *Walthery* (veel) hulp kreeg van *Laudec* en *Cauvin*. Ook *Vlaams* talent krijgt nog kansen: vanaf nummer 16 mochten *Cromheekke*, *Fitzgerald* en *Letzter* zich wagen aan het eerste lange verhaal van *Tom Cambron*, "De Luna Toys".

Voor lezers van het weekblad *Kuifje* geldt: geen nieuws = goed nieuws, en dus blijft de inhoud ongewijzigd, ook al is het blad teruggebracht tot 52 pagina's. *Gord*, *William Hazehart*, *Aria*, *Chick Bill*, *Rik Ringers*, *Dommel* (al 20 jaar!), *Ton* en *Tinneke*, *Maria* en *Giel*, *Julie*, *Klaartje* en *Cécile*, etc. etc.

De enige verandering die de Nederlandse redactie (sinds nr. 22) heeft ingevoerd is de plaatsing van korte verhalen van *Suske & Wiske*, alsook *Snoopy*, *Ganfield*, *Marmaduke* en *S.V. Zooli*. Het Franse *Tintin* zal overigens tot eind september blijven verschijnen, maar wat er voor in de plaats komt kon men ons nog niet vertellen...

Nu er 12 nummers zijn verschenen van het tweeweekelijkse blad *Sjors en Sjimmie*, is wel duidelijk dat de nieuwe formule - in elk geval voor zover het de lezer aangaat - een succes is. Het blad is lekker dik, 48 pagina's, en wordt bijna geheel gevuld met Nederlandse producties, die de aangekochte strips (zoals *Alex*, *Lucky Luke* en zeker *Suske en Wiske*) niet alleen in kwantiteit overtreffen, maar ook in kwaliteit. De vergelijking met het bijna legendarische blad *Pep* in z'n hoogtijdagen dringt zich op, maar het is nog wat vroeg om te zeggen of dat terecht is. *Sjors en Sjimmie* (de strip) is redelijk op nivo gebleven, ook al worden de gags uitgesmeerd over een groter aantal pagina's en zijn de tekeningen ook niet meer zo perfect, nu het drietal Van der Kroft, Pijl-

NOW... MIJ MAKEN ZE NIKS LIPS...
OUDER 'N HALF JAAR... HEET DIT
BLADDE NATHALUK... WEER
"SJOES & SJIMMIE" WORDT
VERVOLGD... DANKU AAN
"T OPGEDERT" STAAT 'T HETEN
NAAR DE MEEST POPULAIRE
PAGINA - DE
POSTPAGINA.

KORTOM 'T VOLGENDE BLADJE
HEET 'DE POSTPAGINA'... EN DAN
DE POSTPAGINA WORDT VERVOLGD...
JA JA

DORP IN DE RIVIER

DOOR A. DEN DOOIER

BEWERKING: DIRK MATENA WZN

„DIE NACHT BEGON DE DOPENWAKE BIJ VROUW EN BABY LEGGEMA, EEN OUDE TRADITIE, ZOALS JE WEEET, WAARBIJ DE DORPELINGEN ELKAAR DRIE DAGEN EN NACHTEN AFLOSSEN... DE PASTOOR EN DE ONDERWIJZER NAMEN ALS EERSTEN BIJ DE OPGEBAARDEN PLAATS, DIE DOOR VALE KAARSVLAMMEN AKELIG VERLICHT WERDEN...

STRIPVOORSPELLING

Onderstaande albums zijn gerangschikt naar de door de uitgever opgegeven verschijningsdata. Deze wijken geregeld af van de werkelijkheid. Achter elk album staat de prijs in Hfl/Bfr, voor zover bekend. Het cursieve commentaar is voor rekening van de redactie.

Week 31 — 1 augustus t/m 7 augustus

OOM DAGOBERT 40: De oliesnoepers, Oberon: 6,75/130
PAPYRUS 11: De vermoorde farao (De Gietler) Dupuis: 6,50/130
ROBBEDESALBUM 190, Dupuis: 18,50/325 hc

Week 32 — 8 augustus t/m 14 augustus

LUXE REEKS 13: Het theorema van Bell 1 (Schultheiss) Arboris: 24,95/495 hc. Arboris' luxe albums achtijnen meer in de smaak te vallen dan de albums uit de Titania-reeks. We kunnen dus maar strips in luxe uitbreiding verwachten. Deze Titania van Schultheiss is een aanrader voor de liefhebbers van XIII; geen plagiaat, maar wel in dezelfde lijn en even spannend!
ROB VAN DE ROVERS 18: Busramp in Basran (Esque/Tully) Oberon: 6,75/130
UKKI 4: Leve de vrijheid (Dulsing) Oberon: 6,75/130

Week 33 — 15 augustus t/m 21 augustus

DE BROZEMS 2: Allegro motor vivace (Degotte) Dupuis: 7,50/130
COLLECTIE CONTRAST 1: Dodendans (Bézin) Blitz: 32,95 hc. Sfeervolle, makabeer verhalen. Heeft ook wel eens in woord vervolg gestaan. Ruim 100 pagina's dik voor bijna geen geld.
JERRY SPRING 1: Golden Creek (Jr) Dupuis: 7,50/130. Herdruk in kleur van het oorspronkelijke verhaal uit 1965.
JOSSIE JOVEL EN SJORS VAN DE REBELLECLUB: 87 vrolijke vertellingen (Pi Méary Piët, Vierhout) Stripwinkel Sjors: 3,00 hc. Formaat: 40 bij 14; 96 pag.; 350 exemplaren, genummerd en getiteld. Voor de liefhebbers, uiteraard.
MARSUPIILI 2 (Batem/Greg) Dargaud. Album wordt gepresenteerd op het Stripfestival op het Scheffersplein (zie Agenda).
SJORS EN SJIMMIE: Raadsels op Schiermeewenoog + De ring van Schiermeewenoog (Kruis) Stripwinkel Sjors: 495,00 en 350,00 hc. Nog een unieke uitgave: 46 albums in de hande, voorzien van helder of een beetje originele plaat (vandaar het vroege verschild), op groot formaat en in wartit. Wie wil reserveren: 078-148012.
ZIER LUXE REEKS 4: De overlevende en andere verhalen (Kriestein/Feldstein, Binder, Messler) Zet.El: 69,50/1320. Wordt, als alles goed gaat, ook in Dordrecht gepresenteerd.

Week 34 — 22 augustus t/m 28 augustus

DONALD DUCK POCKET 40: Wat een familie, Oberon: 6,75/130
DE PARTNERS 11: Het loon van de wraak (Brugman/Post) Oberon: 6,75/130

Verder verschijnt in augustus

BRUCE J. HAWKER 5: Alles of niets (Vance/Duchateau) Lombard: 7,50/130
SUSKE EN WISKE 215: De Krimson crisis (Geerts) Standaard: 5,50/
WAYNE THUNDER 2: De poort van de inwijding (Marcello/Kuyssche) Lombard: 7,50/130. De titel belooft heel wat, niet dan?

Week 35 — 29 augustus t/m 4 september

COSSU 3: Boskovich - De wraak van de trommelaar (Cossu) Dupuis: 17,50/295 hc
COUQUEST 16: De terugangers (Pini/Pini) Arboris: 6,95/140
HAGAR 10: Hagar de onsmakelijke (Browne) Arboris: 6,95/130
STORM 17: De wintelwereld (Lawrence/Lodewijk) Oberon: 7,50/150 en 14,95 hc. Avonturen op een Ring van Nebula...
YOKO TSUNO 17: De dansers van Bali (Leloup) Dupuis: 7,50/130

Week 36 — 5 september t/m 11 september

JANUARY JONES 1: Dodentrip naar Monte Carlo (Heuve/Lodewijk) Oberon: 6,75/130. Debutstrip in kleine lijn, uit Eppo WV.

Week 37 — 12 september t/m 18 september

DONALD DUCK 56: Donald Duck als vuurliizer, Oberon: 6,75/130
DE MAZDABENDE 1: De Mazdabende maakt strips (Darasse/Hislaire) Dupuis: 7,50/130. 'Maagdeurde' ontdekke uit het atelier van Hislaire, Darasse en Michets.
MUNRO 1: Schrikbewind (Griffo/Di Giorgio) Dupuis: 7,50/130. Na Bilal wordt nu Tardi schaamteloos nagetekend door Griffo.

Week 38 — 19 september t/m 25 september

DONALD DUCK DUBBELALBUM 19, Oberon: 8,50/175

Week 39 — 26 september t/m 2 oktober

DIT AL GEHOORD 2: Dit al gelezen? (Marcello/Maric) Dupuis: 19,50/345
ELFQUESTBOEK 3: De oude geesten (Pini/Pini) Arboris: 29,95/595 hc. En nu de laatste nog.
G.RAF ZERK 5: Doodsangst! (Brecovic/Cauvin) Dupuis: 7,50/130
DE HUURLING 4: Het offer (Segrelles) Arboris: 7,95/150 en 16,95/340 hc. Schilderen, ja. Maar verhalen vertellen, nee.
VOLWASSENENREEKS 4: Nadia - Het eiland van de dood (De Ta Fuen/Mora) Oberon: 7,50/130. Eerder verschenen strip van Victor de La Fuente: Matha-Dor en De Gringo's. Mja...

Verder verschijnt in september

ALEX: Een kind van Athene (Martin) Casterman: 21,90/375 hc.
Alle teksten nu in het oud-Nederlands.
CORTO MALTESE: De Helvetiers (Pratt) Casterman: 49,00/895 hc. De jeugd van Corto was nog in een luxe en een goedkope editie verkrijgbaar, maar dat is verleden tijd? Corto dit keer in Brissel-Lombard, waar Pratt momenteel woont.
DOMMEL 18: Veel liefs van Dommel (Dupa) Lombard: 7,50/130
GORD 2: De spit van de snack (Denayer/Franz) Lombard: 7,50/130
JULIE, KLAARTJE EN CECILE 5: Wat een puinhoop (Sidney/Bom) Lombard: 7,50/130. Wdg met de rotsen.
KAPITEIN SABEL SPECIAL (Giné) Lombard: 11,95. Delen 3, 4, 5.
EEN STRIP, EEN AUTEUR: Dieter Lumpen 1 - Gemeenschappelijke vijanden (Pellicciolo/Zentgraf) Casterman: 7,95/150. Ietszijk tekemerk, dynamische vertelling en fraaie kleuren.
EEN STRIP, EEN AUTEUR: Stefan 3 - Het hol van Kolstov (Cep-pi) Casterman: 7,95/150. Het spannende vervolg op Ten oos-ten van Karakulak, nu ook in Dordrecht.
VERHALEN EN LEGENDEN: Rork 4 - Sterrenlicht (Andreas) Lombard: 18,95 hc. Waarin Rork een oude bekende ontmoet. Nu nog moeiteloos vertaald (ahum).
DE VIER HELDEN: De godin van de zeeën (Craenhals/Chaulet) Casterman: 6,95/130
WORDT VERVOLGD NOVELLE: Congo 40 (Warnauts/Raives) Casterman: 21,90/375 hc. Een bloedheide strip van de auteur, die ook de avonturen van detective Lou Cale (De Spiegel) maken.
WORDT VERVOLGD ROMAN: Amber (Comès) Casterman: 21,90/395. Zo psychologisch was Comès nog nooit!

Verder verschijnt in augustus of in september

ARCHIEF EN AVONTUUR 4: Schoppenaas (Pratt) Loempia: 24,90. Pratt's eerste strip, over een superheld (erg heft?).
ARCHIEF EN AVONTUUR 5: Oorlogskronieken (Pratt) Loempia: 24,90. Al het heft de oorlogverhalen van Ernie Pike betreft, kunnen we ze van harte aanbevelen!
COLLECTIE DELTA 4: De avonturen van Sergei Wladi, Blitz: 21,95
De Avonturen in het Anzalone-gebied.
COLLECTIE METRO 6: Inochina, Blitz: 21,95 hc.
DISNEY STRIPREKS 5: Madam Mimac, Loeb: 7,50/130
DISNEY STRIPREKS 6: Willie Wot, Loeb: 7,50/130
ED AD 14: Het sterfbed (Dadot/Bom) Lombard: 7,50/130
GARFIELD 14 (Davies) Loeb: 5,50
DE KOENE RIDDER 4: De weerwolven (Craenhals) Rijperman: 19,90 hc. Herdruk in kleur van korte verhalen. Al eerder vermeld.
DE KOENE RIDDER 5: De wraak van Arbog (Craenhals) Rijperman: 19,90 hc. Overigens verschijnt van deze albums ook een te te lerece uitgave in een beperkte oplage 29,90, gesigneerd.

MENEER EDOUARD 4: De droevige kloon (Didas) Lombard: 7,50/130
TITANIC REEKS 25: Parodieën (Voss) Dendros: 15,95 hc. Parodieën op o.a. Blake en Mortimer, de Spirit en Blueberry.
TITANIC VERZAMELBAND 5: Dendros: 24,95 hc. Nummers 82-85.
TITANIC VERZAMELBAND 6: Dendros: 24,95 hc. Nummers 86-89.
URBANUS 19: Dieselman (Linthout/Urbanus) Loempia: 5,45/110
VICTOR SACKVILLE 3: De Spiegel van de sfinx (Carin/Riviere, Borin) Lombard: 7,50/130. Boeiende serie, goed versorgd.

WE HADDEN HET KUNNEN WETEN...

(Niet aangekondigd maar toch verschenen)

ANDRE VAN DUIN 2: Dat wordt lachen (Van Driel/Van Duin)
Land productions: 7,95. In navolging van Urbanus...
BAKELANDT 40: Drie vrienden, drie vijanden (Leemans/Scholz)
Hostes: 4,95/95.
BESTEMMING PERU 1: De drankeling van de Thames (De Villie)
Loempia: 145.
CINE CITIA (Constant/Lapière) De Spiegel: 7,25/130. Leuke strip, versorgd uitgegeven. Vervolg op Mille Miglia.
FAMILIESTRIPBOEK SUSKE EN WISKE, Standaard: 9,90. Strips van S.W., De Rode Ridder, Benay, Nemo, Biebet, Boes en Robert en Beertje.
FOLLIES 5: Het liefdesconcilie (Panizza) Loempia: 9,90/199
FOLLIES 6: Bois Willy's doet het weer (Sire) Loempia: 9,90
FOLLIES 8: Luna caliente - De volle maan (Saudel) Loempia
FOLLIES 9: Angie, nachtzuster (Klossowski) Loempia: 9,90/199
FOLLIES 10: Roofdieren (Merezette) Loempia: 9,90/199. Door een slechte verspreiding zijn de albums van Loempia bijna nergens in België of Nederland verkrijgbaar.
FRANÇOIS JULIEN 3: Op Spaans grondgebied (Jamar) De Spiegel: 130
HEINZ (Windig/De Jong) Gezellig en Leuk: 12,95. Italiaanse formaat (liggend dus). Krantestrip, malige grappen.

KIEKEROE 40: Villa Delfia (Merho) Hostes: 4,95/95
LOU CALE 2: De gescalpeerde lijken (Warr'n/Raives) De Spiegel: 130. Detectieve 'noir' van behoorlijk niveau.
MARVEL STRIP 40: De verbijsterende Hulk en Gede (Wrightson/Sarlin) Juniorpress: 9,95. Strip van twee goede auteurs.
MARVEL SUPERHERDEN SPECIAL 37: Daredevil (Miller/Mazzuchelli) Juniorpress: 5,95/120. Vervolg op nr. 36. De betere Daredevil-afleveringen van Miller en Mazzuchelli. Deze speciale hebben een speciale inhoud als de Amerikaanse paperback Bom again.
MIKE'S EERSTE EXHIBITIONIST (Kamagurka) Harmonie/Loempia: 260
NAM 5: Operatie Rolling Thunder (Kooyma) Boemrang: 6,95
NIET ZO, MAAR ZO: 3 (Swarte) Harmonie/Het Raadsel: 14,90. Hand-Leiding voor het moderne leven. Afl. 113-141 uit Vrij Nederland.
PRINS VALANT 38: De ballingen (Foster) Junior Press
SIMON VAN DE RIVIER 6: Het ontvaken (Auciat/Riondet) Lombard: 7,50/130. Bedoeld als overbruggingsverhaal tussen de oude en de geplande serie. Verwacht er niet te veel van!
STAMPEDE: (De Wit) Bert Meppelink: 8,95. Zwartwit album op goede doek-formaat met 60 western-grappen uit Eppo. Te bestellen door het verschuldigde bedrag te storten op giro 3370673 t.n.v. B. Meppelink te Middel. Peter de Wit maakt momenteel de familie Kontuin voor Sjone en Sijmmie.
STARSTRIP 1: Natasja 1 - Natasja, luchtstewardess (Walther) Dupuis: 5,90. Herdruk op pocketformaat.
STARSTRIP 2: Yoko Tsuno 1 - Trio in het onbekende (Leloup) Dupuis: 5,90
STARSTRIP 3: Guust 1: Gags (Franquin) Dupuis: 5,90. De eerste grappen van Guust werken ook in pocketvorm.
VANDERSTEEN COLLECTIE 1: Bij het krieken van den dag (Vandersteen) Vlaams Stripcentrum: 3,00/50
VANDERSTEEN COLLECTIE 2: Kitty Inno (Vandersteen) Vlaams Stripcentrum: 3,00/50. Durne, maar goed versorgde boekjes (ingeleid en af) met tekeningen die we nog niet hebben.
Vooral nog alleen in Belgische winkels te koop. Meer informatie: Letterkundestraat 139 te 2810 Wilrijk (België).

Alle artikelen uit deze rubriek zijn verkrijgbaar door overmaking van het totaalbedrag naar postgiro 3253937 of Amro Bank rek.nr. 44.06.30.959, t.n.v. Stichting Zet.El te Nijmegen. Leveringstijd ongeveer twee weken.

We zijn steeds op zoek naar uitbreiding voor deze rubriek. Heb jij ook een handige index van een tijdschrift of auteur gemaakt? Schrijf ons!

GESCHIEDENIS GETEKEND: 17 beschouwingen over historische strips, door Leuvense geschiedenisstudenten (pim. 100 pagina's ingenaaid in slappe koft) f 17,50

TITANIC-INDEX: overzicht op titel en op auteur van de nummers 1 t/m 25 van het maandblad Titanic (4 pag. Titanciformaat op stevig papier) f 3,50

THE RIVER: op 'Apocalypse Now' getinspireerde zaafdruk van Bert van der Meij. In de kleuren zwart en groen. 60x84 cm, genummerd en gesigneerd. f 35,00

TANTE LENY PRESENTEERT / MODERN PAPIER / GEKLEURDE ONIET / TALENT-INDEX: volledig overzicht van de strips in deze vier bladen, plus een herdruk van de zeldzame Talent nr. 6A (40 pag. A5) f 5,00

ZOZOLALA-KLASSIEK: de eerste 12 nummers integraal herdruk, met toevoeging van 5 extra strippagina's en informatie over Stichting Zet.El. 190 pagina's zwartwit, slappe koft met linnen rug. f 30,00

HVAN MASTER'S VOICE FUCHS: strip van Bert van der Meij (36 pag. 15x15 cm) f 4,95

STRIPSPECIAL: verschenen tgv. de Tweede Nijmeegse Stripdag (27-4-1986). Strips van zeven Nijmeegse amateurtekenaars (40 pagina's zwartwit) f 1,50

STRIP-KAARTEN: 7 kaarten met tekeningen van Servais, Combs, Varenne, Giardino, Bert Vandermeij, Erika Raven en Frissen. Beken van de omvang van ZL 25, maar wel op steviger papier (zwartwit) f 2,75

DE VERLEVENDE

9 KLASIEKE EC SUSPENSE-STORIES DOOR BERNIE KRIGSTEIN
60 PAGINA'S ZWART-WIT OP GROOT FORMAAT
GEBONDEN IN BLAUW LINNEN MET STOFOMSLAG
MET EEN LOSSE, GENUMMERDE EN GESIGNEERDE PRENT
BEPERKTE OPLAGE VAN 475 EX. f 69,50/1320 BFR
(verschijnt in augustus)

DE LONEN UGEN

DOOR ALBERTO BRECCIA EN HÉCTOR OESTERHELD
84 PAGINA'S ZWART-WIT OP GROOT FORMAAT (25x34 cm)
GEBONDEN IN GRIJS LINNEN MET STOFOMSLAG
MET EEN LOSSE, GENUMMERDE EN GESIGNEERDE PRENT
BEPERKTE OPLAGE VAN 400 EX. f 79,50/1510 BFR

LEES MEER OVER KRIGSTEIN EN BRECCIA IN ZOZOLALA EXTRA NR. 40 bis

Kort Amerikaans

Eén van de meest succesvolle uitgaven van de laatste tijd in Amerika, zowel artistiek als commercieel, was de comic *Batman: The Killing Joke*. De grote vraag naar deze uitgave leidde tot een scherpe tussentijdse prijsstijging, van oorspronkelijk drie-en-een-half dollar (€), en uitgeverij DC werd daardoor gedwongen om de pas voor het najaar geplande heruitgave te vervroegen. Er zouden dus voor geïnteresseerden weer voor een redelijke prijs exemplaren te vinden moeten zijn. Centraal in deze uitgave staat de Joker, één van de belangrijkste bijfiguren uit de Batmanstrips. De Joker is een waanzinnige misdadiger, vooral bekend van zijn handelsmerk: de Jokergrins die hij op al zijn dode slachtoffers achterlaat. Tot deze uitgave was, ondanks tientallen, misschien wel honderden optredens in Batman- en andere strips, over zijn verleden echter niets bekend. *Batman: The Killing Joke* is ruwweg te verdelen in een gedeelte dat in het verleden speelt en een gedeelte dat in het heden speelt. In het 'flashback'-gedeelte zien we hoe een gewoon iemand door tegenslagen tot misdadard en zelfs tot waanzin kan worden gedreven. Bij dit verhaal over de oorsprong van de Joker speelt Batman een centrale rol en dat is dan ook één van de redenen voor de haat van de Joker jegens Batman. Ook wordt duidelijk dat de Joker en Batman iets gemeen hebben: door 'iets' in hun verleden werd de één een misdadiger, de ander een misdadardbestrijder.

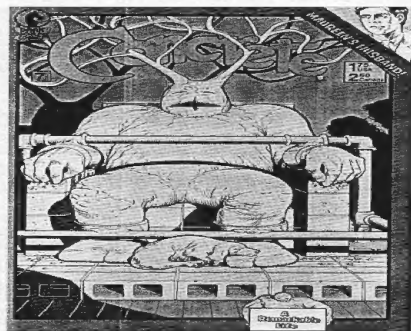
In het gedeelte dat in het heden speelt wil de Joker bewijzen dat extreme gebeurtenissen ertoe kunnen leiden dat iemand tot waanzin wordt gedreven en dat hijzelf dus geen uitzondering is. Hij neemt daarom commissaris Gordon gevangen, schiet zijn dochter neer en onderwerpt hem aan series van folteringen en vernederingen om hem zijn verstand te laten verliezen. Als Batman erachter komt, probeert hij natuurlijk om tussenbeide te komen.

Batman: The Killing Joke is een geheel Britse creatie voor de Amerikaanse markt. De beroemde schrijver Alan Moore (*Swamp Thing*, *Katmandu* enz.) slaagt erin om zowel in plot als in dialogen Batman en Joker op een boeiende wijze tegenover elkaar te zetten. Brian Bolland laat weer eens een prachtig staaltje tekenwerk zien, terwijl de inkleuring van John Higgins het kerstje op de taart vormt. Deze uitgave bewijst dat ook met superhelden als Batman een hoog artistiek niveau te behalen is. Het is de vraag of de aangekondigde Batman miniserie *Batman: The Cult*, van schrijver Jim Starlin en tekenaar (tenminste voorzover het de schetsen betreft) Bernie Wrightson hetzelfde niveau zal halen. In de miniserie *The Return* van hetzelfde duo zagen we dat de plot vrij standaard was en het tekenwerk vrij ongeïnspireerd. Misschien doet echter een goed voorbeeld volgen. Eén van de belangrijkste nieuwigheden bij Marvel is de serie *Excalibur*. De bedraving van deze nieuwe serie was bij Marvel een tegenhanger te creëren voor DC's *Justice League International*, een superheldenstrip dus met zeer veel humor. Hoewel de tekenstijl van Alan Davis heel lichtvoetig is, is dat toch

niet gelukt. Schrijver Chris Claremont kan namelijk wel een goed leesbaar, spannend verhaal maken, maar de dingen die hij laat gebeuren zijn toch te ernstig om leuk te zijn. Het is tenslotte geen lolletje om door een buitenaards wezen opgelost te worden. *Excalibur* verschilt dus qua atmosfeer niet echt van series als *X-men*, *X-factor* en andere commerciële series. Als een Amerikaan een stripboek koopt, is dat meestal iets met superhelden. Bijna alle stripfiguren dragen dan ook lange onderbroeken en maskers. Gelukkig komen er de laatste tijd, vooral bij de kleinere uitgeverij, ook steeds meer andere soorten stripfiguren.

Bij het Amerikaanse strippubliek is bijvoorbeeld de serie *Concrete* (Beton) heel populair. Hoofdpersoon van deze strip is iemand die vroeger zijn brood verdiende met het schrijven van redovelingen, maar die bezigheid moest opgeven toen hij in het lichaam van een betonachtig, buitenaards wezen terecht kwam. Een hoofdfiguur dus die zich bij uitstek leent voor een humorstrip en waarvan de mogelijkheden door Paul Chadwick volledig worden uitgebuit. Omdat ook het tekenwerk van Chadwick goed verzorgd is, is het eindresultaat een keigoede strip, die zijn populariteit ten volle verdient. Een andere uitgave van Dark Horse is de science-fictionstrip *Roachmuzz*. Hoofdfiguur *Roachmuzz* is iemand die in de verre toekomst het beroep van ongediertebestrijder uitoefent. Het heelt blijkt echter nogal wat vreemdsoortig ongedierte te herbergen. Hoewel de tekeningen van *Roachmuzz* grafisch gezien beslist opvallender zijn dan die van *Concrete*, is deze avonturenstrip, hoewel goed, qua tekst en tekeningen toch wat minder. Tot dusver hebben we het alleen over individuele strips gehad. Over de Amerikaanse stripmarkt als geheel valt echter ook wel

wat te zeggen. In Comics Journal 121 valt te lezen dat er gevreesd wordt voor een recessie op de 'direct market' (de gespecialiseerde stripwinkels). Oorzaak hiervan is een enorme vloed van kostbare nieuwe uitgaven en prijsverhogingen van bestaand materiaal door vooral de twee grote uitgeverijen, Marvel en DC. Omdat de klanten echter niet meer geld aan strips zouden willen uitgeven, zou dit er toe kunnen leiden dat veel van de uitgaven op de plank blijven liggen. Dit zou in kunnen houden dat Marvel en DC met al hun dure uitgaven zoveel omzet bij de kleinere uitgeverijen weghalen, dat een aantal van die kleinere uitgeverijen als het ware uit de markt gedrukt wordt. Als dit klopt, zal de Amerikaanse markt binnenkort weer wat overzichtelijker, maar ook wat minder gevarieerd worden. Het valt te hopen dat dit alles niet ten koste gaat van die uitgeverijen die kwaliteitsstrips uitgeven.

* Hoe zit dat nu? zie ik U als het ware denken. Welnu, het zit zo. Nederlands en Belgische stripwinkels kopen strips altijd tegen de gewone prijs, net zolang totdat een strip uitverkocht is. Amerikaanse stripwinkeliers zijn wat kapitalistisch ingesteld. Als een strip daar goed verkoopt en de voorraad uitverkocht draagt te raken, verhoogt de stripwinkelier gewoon de prijs. Bij 'bestsellers' leidt dat tot zeer hoge prijzen: bijvoorbeeld *Dark Knight* deel 1 (eerste druk, nieuwstaat) uit 1986 is al in prijs vertienvoudigd.

Ton van der Wielen